

Jak to dělají v Anglii jiní

(Kapitoly o propagandě.)

„Co je podle vašeho mínění nejlepší propagandou pro Československo?“

„Hitler! Docela určitě Hitler!“

Tak zněla otázka, kterou jsme položili několika přátelům v Londýně a tak zněla ve většině případů odpověď. Je to čistá a nefalšovaná pravda: vřelý zájem Anglie o Československo datuje se od onoho dne, kdy na místo pacifické Výmarské republiky nastoupila bojovivá Třetí říše, ode dne, kdy se *publicista* Adolf Hitler změnil v *kancléře*. Tehdy si totiž mnoho lidí v Anglii po prvé přečetlo knihu „Mein Kampf“ a tehdy tito lidé, čtouce o spojení všech Němců, o nadvládě německé rasy ve střední Evropě a o nových výbojích, začali uvažovat, co asi nastane, až se nový vládce nad Německem pokusí uskutečňovat svoje myšlenky. Od oné doby o nás projevuje Velká Británie sympatický zájem, a tento zájem je větší nebo menší, podle toho, tluče-li právě Vůdce na válečný buben nebo hraje-li rovna na mírovou flétnu.

O naši popularitu se tedy zasloužil Hitler. Nic víc? Nemáme tedy nic jiného, co by nás přibližovalo anglickým srdcím? Mluví se o nás a píše se o nás jen proto, že se snad kdosi chystá spolknout tučné sousto? Jinými slovy: nemá na nás Anglie jiný zájem než politický, necítí k nám ani trochu přátelství, ani trochu lidské sympatie?

Není to tak zlé. Nespoleháli jsme se na štěstí vždy jen na anglické sobectví, spoleháli jsme se i na anglický zdravý rozum a na anglický smysl pro spravedlnost. Nespokojili jsme se tím, že jsme ukazovali svoje rány; snažili jsme se ukazovat i jiné věci: že máme na příklad jakousi kulturu a civilisaci, že dovedeme pracovat, že jsme dobrými obchodníky a ne tak špatnými vojenskými spojenci. Československá propaganda na Anglii nikdy nezapomínala; a o této propagandě, o níž se toho u nás ví jen zcela málo, chceme si dnes něco povědět. Nejdříve se však podívejme, jak to dělají jiní a jaký mají úspěch.

Německo: rudý strašák a vydírání.

Hitlerovo Německo pocituje k Anglii úctu, a má z ní hlavně upřímný strach. Němečtí Germáni patří s obdivem na dlouhé nordické lebky obyvatelů Albionu, na jejich světlé vlasy a stažené, docela nečernošské rty, a spřádají důmyslné teorie o příbuzenství, které pojí oba národy. Němečtí obchodníci tančí okolo Bank of England tak jako Mojžíšovi židé tančili okolo zlatého telete. Němečtí vojáci se zahleděli s lítostí do anglických kolonií, které dovedou poskytnout, když je třeba, domorodé armády, válečné suroviny, zásoby potravin a námořní i letecké základny. Německá admirálie žlutne závistí, vzpomene-li si na tonáž britského válečného loďstva, které se pyšně houpe ve vlnách všech britských i nebritských moří. Adolf Hitler sám napsal, že

se Vilém dopustil neodpustitelné chyby tím, že se nedovedl s Anglií dohodnout. Německému Vůdci Anglie nesmírně imponuje a on se tím nijak netají. Ale při tom se dopouští stejných chyb, jakých se dopustil Vilém.

Čekali bychom, že Německo, které vynalezlo politickou propagandu a učinilo z ní kus státně-politické činnosti, rozehraje své umění k plné dokonalosti právě v zemi, na které mu tolik záleží a že se dočká úspěchu — už proto, že mají Angličané k Němcům skutečnou náklonnost, daleko větší, než na příklad k Francouzům. Stal se však pravý opak: Velká Británie, která jediná neztrácela klid, když si Hitler začal brát zpět to, oč Německo připravil Versailleský mír, zůstala naprosto hluchá k řečem o židovském nebezpečí, o nadřaděnosti jedné rasy a o dvou blocích, které se musí potírat a vyhubit. Křížácké tažení proti bolševismu mělo s počátku jakýs takýs úspěch, protože ctihodní mužové z City nemohou jen tak zapomenout, že v sovětském Rusku ztratili kapitál. Hitler je však brzy poučil, že lze ztratit peníze nejen v zemi, která se pokouší uskutečnit Marxovo učení, ale i v kapitalistickém státě, který docela společensky a kulantně ohlásí, že nehodlá platit. A tak se zamrzlými německými úvěry klesla i obliba, již se Hitler těšil v City, na bod mrazu.

Pan Schacht měl kdysi v Londýně pověst velkého finančníka; dnes se už o něm mluví jen jako o muži, který se dovede šikovně vyrovnat. Co tedy Německu zbývá? Zbývá mu poslední prostředek, jehož se chápě každý zamítnutý mileneček: začíná vyhrožovat, řinčet zbraněmi a vydírat. Pověsti, které šly před vánočními a také ještě v lednu světem a v nichž se tvrdilo, že už co nevidět napadne Německo Československo, nevyšly ani z Berlína ani z Prahy. Byly to pověsti, šířené německými agenty v Londýně. Tehdy totiž podniklo Německo poslední pokus dostat z Anglie a z Francie hospodářskou pomoc, a když to nešlo po dobrém, začala německá propaganda docela obyčejně vydírat: „Co máme dělat,“ říkali němečtí emisaři anglickým novinářům docela veřejně: „naše země je na pokraji hospodářského zhroucení, potřebujeme peníze, jinak je konec. Hitler to ví, bojí se, že by po něm následovala komunistická revoluce, proto se tedy rozhodl, že raději vžene Německo do zoufalé války proti všem a nechá je čestně zemřít, než by mu dovolil, aby žilo v hanbě pod knutou Moskvy. Buď nám teď pomůžete, nebo nás doženete k tomu nejhoršímu!“

Tato řeč nebyla špatně vymyšlena a padala někde na úrodnou půdu. Pacifistická Anglie, která zaspala německé zbrojení, pocítila cosi jako otřes: máme jít znovu do Flander, máme nechat svoje syny znovu umírat? Dejte těm bláznům nějaké drobtí, třeba peníze nebo Gdánsko nebo Československo, snad se trochu uklidní, a za rok, za dva, už si s nimi dovedeme poradit! Takový Garwin, který každou neděli lichoť ve svém „Observeru“ Hitlerovi a nikdy při tom neopomene kopnout do Československa, není žádným přítelem nacistického režimu a není žádným přesvědčeným nepřítelem

naší republiky. Nemluví z něho ani láska ani nenávisť, — mluví z něho docela obyčejný strach. Na štěstí je však v Anglii daleko víc lidí statečných než zbabělců, a tito stateční, nebo alespoň statečnější lidé si stále víc uvědomují, že tam, kde nepostačuje dobrá vůle a přátelské domlouvání, je třeba projevit pevnost. Tu a tam ještě spadne pod stůl nějaký ten drobeček: jednou je to odřeknutá návštěva vojenského leteckého přidělence, který by byl zjistil německé lži o sovětských letištích na naší půdě, po druhé se zas objeví v listě, blízkém zahraničnímu úřadu, sympatický článku o Henleinovi. Ale to jsou drobečky malé a je jich ostatně pořád méně.

Taková je tedy politická propaganda, jakou provozuje Německo v Anglii. Jaká je propaganda ostatní, propaganda společenská, literární, onen druh propagandy, kterou se získávají masy? Je špatná, tak špatná, že bychom si ztěžili dovedli představit horší. Sama podivuhodná činnost německého velvyslance von Ribbentropa by si zasloužila několik zvláštních kapitol. Krátce po slavné vyslanecké audienci, kdy Ribbentrop pozdravil krále nacistickým pozdravem, otázali jsme se známého novináře, jak si vysvětluje, že se muž, který žil léta v Anglii a který tuto zemi musil dobře poznat, dopouští takových nešikovností. „Ano,“ řekl nám onen novinář, „žil dlouhá léta v Anglii, jenomže tady prodával šampaňské. Víte, je to přece jiné, zastupuje-li člověk najednou místo firmy, která prodává víno, celý veliký stát.“

Ribbentrop není — na štěstí pro nás — jediným nešikou, který ukazuje Angličanům, jací páni se to dostali v Německu k moci: v Londýně žije větší počet německých novinářů, kteří jdou doslovně z ostudy do ostudy. Před několika týdny pozvala na příklad admirálka cizozemské novináře a jejich dámy do Portsmouthu k prohlídce tří nových křižníků. Když byla prohlídka skončena a když se hosté i hostitelé sesedli k čaji, věnoval jeden z britských důstojníků svoji pozornost malému pěknému paraplátku, které patřilo jedné z pozvaných dam a které majitelka vložila do šatny. Zvědavý důstojník v něm našel fotografický aparát a čerstvé snímky, pořízené během prohlídky. Protože to byl muž galantní a protože také ostatní důstojníci měli smysl pro pohostinství, spokojili se tím, že vyňali z aparátu film a zničili jej. Ale už druhý den věděl celý Londýn co se v Portsmouthu stalo, a byl z toho, protože takové věci se v Anglii obyčejně nedělají, pěkný politický skandál. Je to jen ukázka neschopnosti německé propagandy, jejího diletantismu a nešikovnosti. Nikoliv, od německé propagandy se učit nemusíme.

Maďarsko: víno, zpěv a ženy.

Maďarská propaganda! Nevybaví se vám v těch dvou slovech čardáš, kvílení houslí, cikáni, tokajské, rozesmáté rty, zpěv a tanec? Maďarská propaganda, ta slavná propaganda, o které jsme toho tolik slyšeli a pro kterou se na hlavy našich londýnských diplomatů sneslo tolik výčitek, není totiž nic jiného než věci, které jsme tu vyjmenovali. Maďarská propaganda není ani trochu *politická* — nemůže být politická, protože politické cíle Maďarska nebyly a nikdy nemohou být shodné s politickými zájmy Anglie. Tuto pravdu páni v Pešti pochopili hned po převratě a proto se nijak nesnažili dokázat anglickým státníkům, že by bylo pro Anglii

prospěšné, kdyby podporovali maďarské revisionistické snahy. Jediné, oč se pokusili, bylo dokázat anglickým gentlemanům, že v uherské nížině žije starý a vznešený národ, který se dostal do neštěstí. Neříkali jim: „Je ve vašem zájmu, abychom dostali Slovensko a všechny ostatní země a je to i v zájmu klidu ve střední Evropě.“ Říkali jim něco docela jiného: „Podívejte se,“ říkali, „máme starou šlechtu, máme ve své maďarské country pěkné pohodlné zámky, dovedeme znamenitě pořádat hony a všechny možné slavnosti, máme báječné dostihové stáje a nejlepší víno na světě. Podívejte se, bylo by od vás *hrozně* hezké, kdybyste nám pomohli dostat zpátky třeba naši slovenskou country, ve které se teď roztahují jacísi barbaři, kteří, představte si, zaprahují naše dostihové koně do starých zablácených pluhů a zřizují v našich krásných zámcích nějaká sanatoria pro ošklivé souchotináře. Vážně, nemyslíte, že byste nám měli pomoci? My a vy, přece patříme k sobě!“

Taková řeč by ovšem kdekoliv na kontinentě neměla ani trochu naděje na úspěch — ale Anglie je právě v některých věcech docela jiná než kontinent. Maďari projevili daleko lepší psychologické schopnosti než Němci, kteří se patrně nikdy nedovedou vmyslit a nevmyslí do cizí mentality: Maďari pochopili, že v Anglii žije dost vlivná třída, či vlastně, přesněji řečeno, kasta lidí, kteří vidí v závodní stáji nejposvátnější místo na světě a posuzují člověka nikoliv podle vzdělání nebo snad podle toho, co v životě udělal, nýbrž podle způsobu, jakým si váže kravatu a podle puků na kalhotách. Nemyslete si, že to, co Maďari dělali, bylo naivní: byla to velmi úskočná a velmi bystrá myšlenka, a forma, kterou jí dali, si zaslouhuje, když ne naší úcty, při nejmenším našeho uznání. Páni z Pešti a uherských venkovských sídel dělali pro svoji zemi všechno, co se udělat dalo. Jejich dámy ostatně také.

Nemyslím, že bylo dobré rozebírat jednotlivé fáze maďarské revisní propagandy a zabývat se podrobnostmi. Některé věci, které o tom pronikly do světa, jsou pravdivé, jiné jsou zveličované nebo docela vymyšlené. Angličtí páni, kteří se vrátili z Maďarska, kam byli pozváni na panství toho a toho šlechtice, nevykládali, čím nebo kým byli získáni. Stačí, že podepisovali resoluce. Dnes už je na příklad známo, které půvaby Maďarska působily na lorda Rothermeera, a rovněž je už známo, které půvaby měly působit na pana vévodu z Windsoru. Nepřehrabujme se ve špinavém prádle, spokojme se zjištěním, že je to prádlo skutečně špinavé.

Abychom neukřivdili všem anglickým návštěvníkům a všem jejich maďarským hostitelům: jistě že někteří lidé byli získáni upřímně, aniž by bylo zapotřebí užít špatných metod. Snad byli přesvědčeni poctivě míněnými a poctivě přijímanými argumenty, snad uvěřili bez tokajského, bez honů, bez cikánů a bez těch ostatních věcí. Ale věřte, že takových hostitelů bylo málo. — A hostů? Kdo má dost síly, aby zkoumal pramen své sympatie?

Maďarská propaganda měla svého času u anglické šlechty dost úspěchu, neměla však nikdy žádný úspěch u vlády. Mnoho jsme o ní slyšeli, věděli jsme, že anglická gentry je s maďarskou gentry jedna ruka, že se kdesi v Uhrách pořádají obrovské hony a hostiny a že pak angličtí členové horní nebo dolní sněmovny podepisují plamenné resoluce. Taková resoluce pak byla přečtena v parlamentě — a tím se její život skončil.

Anglie není totiž jen Anglií aristokratů — a i mezi nimi nebylo ostatně maďarských přátel nějak zvláště mnoho. Anglie, to je především střízlivý rozum a demokratické veřejné mínění, které nemělo pro revisionistické snění ani dost málo smyslu. V Uhrách se pořádaly velkolepé hony, v anglické Derby běhali koně z maďarských stájí, ale nic to nepomáhalo. Začaly starosti s Hitlerem, a sentimentální vzpomínky na modrý Dunaj musely ustoupit naléhavé skutečnosti, kterou představoval remilitarisovaný Rýn. Čas od času se znovu objeví nějaká resoluce — ale kdo by měl dnes čas všimati si takových věcí? Maďarská propaganda to v Anglii prohrála, porazil ji Hitler a čas, který pracuje proti Maďarům. Možná, že se zas jednou, až se rozbourená Evropa uklidní, obnoví v anglické sněmovně akademické debaty, co s Maďarskem. Ale bát se jich nemusíme, byl by to pošetilý strach. V boji s revisionismem Československo zvítězilo, a zvítězilo čestně; neboť jak kdysi pravil diplomat, znající dobře revisionistickou propagandu, byli jsme ušetřeni hanby prostituovat svoje ženy.

Rakousko: staré dobré časy.

Je téměř nevysvětlitelné, že malé Rakousko, které madělalo Evropě tolik starostí, které se točilo z prava doleva a zleva do prava, které pohltilo neúměrně mnoho dobrých anglických peněz, které od války koketuje střídavě s Německem, s Itálií, s Malou dohodou a s Habsburky, že si tato vrtkavá země dovedla uchovat anglické sympatie. A nejen to že si je dovedla uchovat: dovedla je zveličit, zmnohonásobit a hlavně zúrodnit; čím si to vysvětlíme?

„Čím si to vysvětlíte?“ odpověděl nám diplomat, žijící delší dobu v Anglii: „to musíte jít hodně daleko, až do Vídeňského kongresu. Tehdy se totiž vrátila anglická šlechta nadšená Vídní a prohlásila jednou pro vždy, že člověk, chce-li mít *good times*, musí jet do Vídně. To je, pane, tradice, která se udržela dodnes!“

Možná, že je to poněkud přehnáno, možná však, že je to doslovně pravda. Je jisto, že sympatie Anglie k Rakousku jsou velmi staré, a jsou tak pevné, že je nepomohlo ani nestydaté vydírání s Anschlussem ještě za doby staré Seipelovy republiky. Když se v sousedním Německu dostal k moci Hitler a když se maličký Dollfuss krčil pod egyptskými ranami, které na něho a na jeho zemi vysílal mnichovský rozhlas, viděla Anglie v rakouské neoblomnosti kus moderního hrdinství a dovedla toto hrdinství ctít: když byl Dollfuss v době světové hospodářské konference v Londýně, nosili jej Londýňané na ramenou a projevovali jemu a jeho průvodcům všemožně svůj obdiv.

Potom přišly zlé únorové dny, ve Vídni se střílelo na děti a bezbranné ženy, a anglické sympatie poněkud ochably. Potom byl Dollfuss zavražděn a Rakousko se ještě víc skrčilo pod křídla italské kvočny, pak přišla habešská válka a sankce, k nimž se Rakousko nepřipojilo. Byla to zlá zrada na Společnosti národů, která Rakousku tolikrát vypomohla z nouze a zlá zrada také na Anglii. Byla to těžká zkouška pro anglické přátelství a Rakousko si uvědomilo že musí zahájit, nechce-li se s bohatými pány z City docela rozkmotřit, novou ofensivu. Rozhodlo se tedy bez dlouhého přemýšlení, že se vrátí k osvědčeným metodám: rozehrálo staré struny, proměnilo se tak trochu v to staré dobré Rakousko, kam jezdili před válkou Angličané hýřit a užívat. Zapřáhlo

do boje svoje tance, svoje písně a hlavně svůj valčík, svoje hory a zimní sporty. Politicky se příliš nenamáhalo, tady se dobře nedalo nic dělat, protože Itálie je přece jen blíže než Londýn: nanejvýš občas některý z rakouských diplomatů zkoumal v Londýně půdu, jak by se páni z Foreign Office tvářili, kdyby se jednoho dne objevil v Burgu Otto, načež opět odjížděl a doma referoval, že ještě doba neuzrála.

Zato úspěch té nenápadné, nepolitické propagandy, která mimochodem řečeno, vynesla Rakousku nejen hodně přátelství, ale i hodně peněz, byl znamenitý: vzpomeňte si, jak skvěle ve světě prorazila tyrolská móda, zelené kloboučky, štajerácké koženky a hlavně dirndl! Kolik koncertů uspořádali v cizině rakouští umělci, kolik cizinců potom přijelo v sezoně do Vídně, aby si tyto umělce poslechlo v Opeře nebo v Burgtheatru! Vzpomeňte si na Salcpurské slavnostní hry a srovnejte si je třeba s tím, co se pořádá u nás v létě v Karlových Varech! Vzpomeňte si na plakáty, které zvou cizince do Rakouska a srovnejte si je — třeba s tím, čím chce naše republika lákat Angličany do Tater nebo na Krkonoše! Srovnejte si útulné, laciné a při tom komfortní rakouské lázněčky s tím, co poskytnou Angličanu za mnoho liber — řekněme zase Karlovy Vary! Srovnejte si rakouský Verkehrsbüro s našim Čedokem — ale tady se už pomalu dostáváme do Československa a zrovna s té špatné strany.

Nejdříve se podívejme z větší dálky a s větší výšky, jak to s námi vlastně v Anglii vypadá.

Dr. Jan Stránský (Londýn).

poznámky

Neklid v Národním divadle

Kdybychom v těchto dnech četli jenom určité večerníky a podle nich chtěli vyzkoumat, co se to vlastně děje s Národním divadlem, byli bychom naplnění asi hrůzou z nadpisů „Vylomte dveře Bastilly“ a z jiných výrazů, hodných sardouovských dramatiků. Ale kdybychom naproti tomu četli pouze ranní noviny, dospěli bychom k názoru, že sotva jde o víc než o jarní bouřku, která přejde tak rychle, jako přišla.

Ve skutečnosti přece jen nemůžeme přejít bez povšimnutí něco takového, jako je svorný herecký projev; a musíme si nakonec říci, že tak velký neklid a tak velká svornost neukazují snad s určitostí na oprávněnost všech hereckých stížností, ale dávají tušit, že v organismu Národního divadla je nějaký rušivý živel, jež by bylo dobře najít.

Nezúčastněnému pozorovateli se totiž mohlo v poslední době zdát, že Národní divadlo se octlo v období úspěchů a klidné práce. Několik premiér od Shawovy „Svaté Jany“ přes Gogola a Puškina k nové úspěšné hře Čapkové svědčilo o pracovním vzestupu za éry Otokara Fischera, a sotva kdo mohl tušit, že nespokojenost členů činohry se projeví právě v této době. Výtkami jsou postiženi stejně režiséři jako jakési nejmenované úředovny, členové žalují ve svém memorandu na společenky, je tedy celá nespokojenost sice silná, ale nemůže se nijak sjednotit v tom, aby jedním slovem pojmenovala původce neklidu. Oč tedy jde?

V hereckém memorandu najdeme několik odstavců, které stojí za to, abychom se nad nimi zamyslili.

Nejprve toto: „Upozorňujeme na zásadní opomíjení některých členů při obsazování starých i nových her.“ Dále se dokonce praví, že „velká většina ostatních herců marně čeká na sebemenší důkaz uměleckého pochopení“. Máme tomu asi rozumět tak, že jedni hrají, druzí nehrají. To by byla vážná výtka, kdybychom ovšem na činoherních plakátech Národního divadla a Stavovského divadla se nesetkávali přece jen se všemi jmény činoherního členstva. O. Fischer mimo to ve svém projevu k členstvu poukázal i na to, že musí počítat s dnešním

„ramíením pozornosti autorskej na veci mužů... „Benedek,“ „Bela nemoc,“... „Kristus“ poprávajú ženskému živlu platnosti leda episdické: To patrne proto, že dnes problémy vojenství, války a choroby, víry a nevíry mají pro naše dramatické spisovatele větší přitažlivost než láska, manželství, nevěra.“

Ale vraťme se k té stížnosti, že velká většina (podle onoho memoranda) herců nemá co hrát. Bez velkého přemýšlení pochopíme, že patrne jde o herce, kteří hrají malé role, zatím co mají chut do velkých. Leckdy se může stát omyl, ale v celku nutno říci do řad hereckých, že v Národním divadle jako jinde je rozdíl v lidech, a že na Zdeňka Štěpánka nebo na Václava Vydrů vždycky se asi bude chodit s velkými rolemi, méně už se s nimi půjde na p. Rogoze nebo p. Kolára. Vždycky bude rozdíl mezi Hugo Haasem a Karlem Jičínským. Olga Scheinpflugová bude nepochybně vždy hrát velké ženské role, kdežto sl. Y. nebo paní X. (buďme k dámám galantní a nejmenujeme je) jen úložky, a přičítáme napříště k chvále herců, když každý z nich bude umět zaujmout právě svoje místo a nebude hledět po sousedovu krajici. Jak je tomu dávno, co žádali herci téhož divadla za Hilara rovnoměrné zaměstnávání a podávali memorandum proti němu, aby dnes se dovolávali jeho vlády silné ruky?

Naši pozornost upoutala však mnohem více jiná část: „Chceme prostě dokázat, že není v divadle jen jedna jediná kancelář důležitá, že jich je tu víc, ale že je tu v prvé řadě jeviště tohoto divadla, které musí být pro každého z nás tím nejdůležitějším.“

Jakže, což se mohl vůbec vyskytnout někdo tak bláhový, že nepokládal jeviště za nejdůležitější místo v divadle, což v některé kanceláři se vyhlil názor, že jeviště je pouhé nutné zlo, které kazí krásy úřadování? Je vůbec tak důležité to kancelářské zákulisí, a co se jim vlastně míní? Slyšme ještě dále: „Chceme rádi žít a pracovat v míru s kýmkoliv v divadle, ale v zájmu celku zmenšete stále rostoucí propast mezi námi. Nestavte se úmyslně do fronty našich zaměstnavatelů. Sloužíme stejnému ideálu vy i my.“

Domníváme se, že zde jsme u jedné příčiny celého dnešního neklidu v Národním divadle, a nazvali bychom ji ovocem postátnění. Aby bylo jasno, říkáme rovnou, že Národní divadlo v Praze nesmí být v jiné než státní správě, že však mu v ní musí být vyhrazeno vždycky zvláštní místo a nesmí být zatěžováno oblundnou administrativou. Dost na tom, že státní správa sem dosazuje ředitele. Je-li však tento ředitel v divadle, je po našem názoru zholza zbytečno, aby do věci mluvil dál ještě někdo jiný než ministr školství, aby se v ministerstvu vytvářela na příklad ještě soudná stolice, která si předvolá ředitele i umělecké šéfy. Zejména se nám zdá být protismyslné, že v ní o věcech uměleckých a správních jedná i J. Kvapil, muž sice zasloužilý o mnohé věci, ale dnes přece jen už minulý; jeho celý názor na divadlo tolikrát zkracoval a tížil nebožtíka Hilara, a dnes má tížit Otokara Fischera a Václava Talicha? Jaký je v tom smysl?

Ale jde ještě o něco jiného. Státní správa zná instanční postup. Jako ve známé anekdotě musí žadatel v praxi často od nejnižšího k nejvyššímu a zase nazpět, protože ve státním úřadování osobní odpovědnost je zmenšena na minimum. V divadle a podobných živých ústavech má však naopak všechno spočívat jedine na osobní odpovědnosti a otázky přesunování kompetence musí být neznámé. V tomto směru se nám zdá velmi nezdravé, že již za života Hilarova pravomoc uměleckých šéfů byla velmi omezena a byli podřízeni administrativnímu řediteli, když přece všichni lidé zdravých názorů vědí, že „je tu v prvé řadě jeviště tohoto divadla“, neboli že administrativní orgány mají pouze sloužit uměleckým. Za dnešního ředitele netřeba se snad obávat nijakých nezdravých zákroků, ale naplňuje nás to obavami do budoucna, kdy by se mohlo stát, že do Národního divadla bude dosazena figura jen a jen úřednická.

V celku dnes vidíme, že postátněním Národního divadla byla vykonána věc záslužná a nezbytná, že však nebyla dokončena jeho organizačním přeměna. Divadlo nemůže být spravováno stejným způsobem jako ministerstvo nebo jiný úřad, protože divadlo je především skupina uměleckých osobností, jež veřejnost plným právem kritikuje nebo volá k odpovědnosti. Jestliže však odpovědní umělci, to jest umělci šéfové i ředitel divadla, nejsou vlastními pány, jestliže jejich odpovědnost je úředně omezována, dochází k oněm nejasnostem o tom, kdo je v čem kompetentní, a tu začínají být nervosními herci.

Pokládáme proto za vhodné upozornit, že dnešní nespokojenost herců v Národním divadle leží asi v něčem, co vůbec nebylo ještě řádně a nahlas jmenováno, totiž v úřednické

v poměrně malé osobní odpovědnosti. Bylo by dobře, aby i ona proslulá Komise pro řízení Národního divadla v ministerstvu školství vystoupila jednou ze své anonymity a aby složila účty ze své existence i ze svého složení.

Než skončíme, musíme se ještě zastavit u dvou stesků herců, z nichž prvním jsou krátkodobé herecké smlouvy. To je věc, k níž se budeme moci ještě vrátit. Druhou stížností slyšíme z memoranda, jež si nařiká na jistou kancelář v divadle, na ovlivňování kritiky, na soudy o hercích v Ročence Národního divadla a podobné věci. Není tajemstvím, že herci vyslovovali ve svých schůzích nespokojenost právě s dramaturgem Františkem Goetzem, který během let prý se domohl značného nepřímého vlivu ve správě činohry, a že se cítili dotčeni jeho článkem o sobě v oné Ročence. Panu Goetzovi se prý vytykal vliv na některé kritiky, i to, že dal souhlas k uvedení smutně proslulých her paní Goetzové na naši první scénu. Nechceme se pouštět do soudů ani do podrobností zejména po prohlášení ředitele a šéfa činohry členstvu, podle něhož pravomoc pana Goetze má být napříště valně omezena. Chceme jen na tomto příkladě ukázat, že nic není tak málo zdravé divadelní práci jako nejasně určená pravomoc, protože pak je nejasná i odpovědnost, a soudíme, že podobným poznáním bylo vedeno i zmíněné prohlášení vedoucích hlav divadla.

Mohli bychom nejvíc vyslovit při této příležitosti podiv nad tím, jak sám pan Goetz ve svém článku v Hilarově sborníku neváhal posoudit organizační schopnosti svého zesnulého šéfa. Praví tam na str. 232 doslova: „Je pravda, že Hilar byl jako šéf leckdy impresionista a improvizátor. Systematický přehled situace nebyval vždy východiskem jeho rozhodnutí a činů. Spoléhal se příliš často na okamžitý popud a náladu, věřil svému nosu, který čil velmi citlivě, ale ne vždy spolehlivě. Byly chvíle, kdy právě improvisační libovůle byla předmětem výtek poradních či nadřízených orgánů. Dobrým organizátorem práce Hilar také nebyl.“ Alespoň tedy víme, kdo divadlo tehdy udržel v chodu.

Red.

Spory v živnostenské straně

Jde nepochybně o krizi, ač se zatím nedá odhadnouti, jakého stupně dostupí a pokud se jí podaří zdolat obvyklými prostředky organizačních, sekretářských praktik. Pro ty praktiky má pražské vedení živnostenské strany ovšem méně vlastní vynalézavosti, zato více zkušených rádců ve straně agrární, odkud se čerpá vůbec politický, novinářský a organizační rozum.

Krise sebezajímavějšího průběhu nemůže ovšem sama o sobě vyčerpat pozornost každého, kdo má zájem na dobrém rozvoji veřejných věcí. Mnohem důležitější jsou její příčiny. Pro přívržence demokracie je povinností tím zostřenější pozornosti, že běží nejen o důležitou složku obyvatelstva, jež se u nás, na rozdíl od sousedů, přidržela demokracie, ale tím také o klidný další demokratický vývoj státu, který má dost příčin, aby si hleděl klidu — ale také vnitřní pevnosti. Není-li totiž zrovna žádoucí ostrá krize uvnitř našeho demokratického souručenství, nebylo by ani rozumné odalovat pro ohledy na vnější, zdánlivý pokoj vyčištění neřádu, jehož nebezpečí se rozmáhalo dlouhým přetahem. Je dost chytráků, kteří se vždy velmi namáhají zahalit pláštěm svornosti do přítmi neplechy, na něž je třeba právě v zájmu pospolitěm ostrého světla.

Náprava je ovšem — to je nutné říci zcela jasně — především věcí členstva živnostenské strany.

Přepjaté sliby jsou první zdroj stálého nepokoje v živnostenské straně. Žádná strana toho tolik nenaslíbvala o volbách, žádná nespĺnila tak málo, myslíme-li na strany vládní koalice. Nelze zkoumati dopodrobna, pokud je nesoulad mezi sliby a jejich plněním u živnostenské strany způsoben přímou neproveditelností některých slibovaných opatření a pokud závisí toliko na nedostatků vůle těch, kdo je měli prováděti. Najdeme u živnostenské strany obojí. A obojí je povážlivé, neboť zklamané a oklamané naděje rozvracejí důvěru — v instituce a lidi — důvěru, již je tolik třeba v demokracii, spočívající na dobrovolnosti, na neustálém individuálním přezkoumávání a rozhodování.

Vnitřní politická poctivost a odpovědnost ovšem nikdy nesáhne k přepjatým slibům. A tím jsme u vlastního pramene všeho, co se dnes děje nepěkného v živnostenské straně. Osobní zájmy — ať už ctižádost, či zájmy z nižších pater lidských pohnutek — jsou totiž příliš nej-

úspěšnější u některých vůdců živnostenské strany. Osobní zájmy, které si dovedli zapráhnouti do svého vozu, sociální nespokojenost živnostníků, zle přitlačených některými novými hospodářskými útvary a hospodářskou krizí. Tedy cizí potah pro osobní prospěch. A z toho si vysvětlíme téměř vše ostatní.

Politická závislost na agrární straně je nepochopitelná většině straníků, kteří nezapomněli na vlastní úspěch, opravňující k jistému sebevědomí a umožňující dokonce výhodnou pozici jazyčku na váze. Jak to, že taková strana podlehla zcela politickému vedení agrárníků? Proto právě, že osobní zájem se potřeboval oprávnit o tu politickou moc, jež se pro případ nespokojenosti ze zklamavých nadějí a z nesplněných slibů zdála nejsilnějším a nejtrvalejším útočištěm. Není pak ovšem divu, že také pražský tisk živnostenské strany má povinnost žádati v politických věcech směrnic u agrárníků, dle-li zrovna vůdce strany mimo Prahu.

S tím pak souvisí ostatní neúspěchy, jež jítí stoupence strany, takže propuká veřejná nespokojenost. Projevila se zatím dvěma většími akcemi. Byl to jednak veřejný protest řezníků a uzenářů proti zamýšlenému živobitnému monopolu, umlčený téměř v pražském tisku strany, jednak nespokojenost s dohodou mezi živnostenskou a agrární stranou o připravovaném pojištění osob samostatně hospodařících. Živnostenští vyjednavci musili přistoupiti na společnou pojišťovnu a s velkou námahou prosazují aspoň paritu ve správě. Jde totiž o hospodaření značnými částkami, neboť jen pojistné, jež budou platit živnostníci, se odhaduje na 100 milionů Kč ročně.

Celkový úpadek pak dovršují ostatní zjevy: ztráta politické aktivity, její zakrývání parádami, hrubé odstraňování nepohodlných lidí, ošklivé veřejné ostudy. Není to obrázek pěkný, ani potěšující. Nechybí už v něm ani mnoho, aby se mohlo mluvit o rozkladu.

Ale jsou to vše právě jen důsledky chyby základní. Nesprovoď se se světa jen tím, že ta či ona usvědčená osoba smizí v politickém propadlišti. Je štěstí ještě, že tyto poměry nejsou v celé straně. Je v ní dosti lidí, bezpochyby většina, kteří mají o politickém životě lepší ponětí, než křikla, vtiskující zatím straně svůj ráz. Ve straně je také ještě dosti složek, poměrně nezávislých na jejím ústředním vedení, takže se mohou odvážit odporu. Bylo to vidět minulý týden, kdy přes počáteční chut k vylučování skončil říšský výkonný výbor strany tím, že musil zvolit vyšetřující komisi, ač i tu považují nespokojenci spíše za pokus, aby se ututlala jedna ostuda. Neututlalo by se tím však zřídlo rozkladu.

Ale vnitřně pevná, zdravá strana živnostníků, představující konservativně demokratický městský střední stav, by mohla býti na prospěch našemu politickému vývoji v době, kdy se tradiční náš představitel demokratického, liberálně konservativního měšťanstva — národní demokracie — definitivně rozplývá v tom podivném politickém typu, jež u nás zastupuje Jiří Stříbrný.

Náprava nebude v živnostenské straně zcela snadná. Také v ní se totiž v posledních letech utvrdila silně nadvláda politického profesionalismu pomocí institucí hospodářských — jistě po vzoru agrární strany. Zejména socialisté budou možná rády litovati, že si nevěšovali včas, jak se nynější vedení živnostenské strany staralo, aby dostalo pod svůj vliv různé ty občanské a živnostenské záložny. Levný úvěr je totiž pro drobného živnostníka stejně nezbytný, jako pro zemědělce družstva a kampeličky, jako pro dělníka odborové organizace a sociální pojišťovny. ld.

Kritika bez programu

Zemědělský výbor poslanecké sněmovny byl v posledních týdnech jevištěm několika sensací. Sesypalo se tam nešťastnému ministru zemědělství na hlavu nemálo kritik, a nejzajímavější bylo, že mnohé z nich vyšly i z opozičních skupin, které se politicky obyčejně řadí po bok agrárníků.

S čím byli kritikové nespokojeni? Stručně řečeno: s regulovaným hospodářstvím, jak je praktikuje ministerstvo zemědělství, po případě agrární strana. A co mu vytýkali? Že má příliš málo na zřeteli zájem drobných zemědělců a příliš mnoho

zájem velkých zemědělských podnikatelů nebo společností. Druhá výtká, která s tím souvisela, byla už spíš formálně politická: že ministerstvo, aby tyto zájmy zajistilo, příliš pilně užívá zmocňovacího zákona a málo spoléhá na parlament. (K tomu třeba poznamenat, že strana lidová se v poslední době velmi důrazně domáhá toho, aby se tento zákon zrušil; že se ho nejvíce užívalo k uzákonění osnov, na nichž záleželo agrární straně, je věc známá.)

Ale byla-li rozprava ve výboru silná v kritice, neznamená to, že byla stejně silná v praktických návrzích. Stále nám není jasno, jaký vlastně mají zemědělský program socialisté a lidovci. Tito sice mluví o hospodářské samosprávě stavů, ale obáváme se, že tato myšlenka je zatím ve stadiu příliš teoretického. Lidovci konečně při svém celkovém konservatismu tu nejsou v postavení tak obtížném jako socialisté. Mohou prostě říkat, že je třeba se vrátit k dřívějším způsobům. Zato socialistům se nyní mstí, že dlouho zanedbávali agrární otázku nebo že ji nanejvýš povšechně traktovali podle několika teorií cizího původu. To neznamená, že nemají ve svých řadách jednotlivce, kteří znají zemědělské věci zblízka a ze zkušenosti. Ale co svedou tito jednotlivci proti celým vědeckým (někdy ovšem také polovědeckým) ústavům, které si agrární strana za státní peníze vybudovala, a proti štábu školené agrární byrokracie ať státní či družstevní (prakticky mezi tím není rozdíl)? To je veliký aparát, který svou věc a hlavně svůj zájem dobře zná. Socialistické strany si nedovedly vědecky zpracovat ani věci dělnické a průmyslové, aspoň ani zdaleka v té míře jako agrárníci, natož věci zemědělské. A tato výzbroj potom v politice velmi schází.

Ve sporu s agrárníky jde však pro socialisty také o věc zásadní. Jde o sám princip regulovaného hospodářství. V tomto principu se socialisté s agrárníky shodují, nebo by se měli shodovat. Socialismus přece není nic jiného než jakési regulované hospodaření ve velkém. Spory tedy mohou být jen o konkrétní plán. Pokud jde o zemědělství, agrárníci jej mají, a velmi prostý: stát musí být zemědělsky soběstačný; mezi výrobcem a spotřebitelem budou prostředkovat zájmové organizace agrární strany, které budou především diktovat ceny a za druhé tak trochu regulovat výrobu, aby se ty ceny udržely; co se týče spotřeby, t. j. zajištění takového důchodu ostatním vrstvám, hlavně městským, aby zemědělské výrobky mohly rozkoupit, to už je věc, o kterou netřeba se příliš starat.

Hospodářské a sociální slabiny tohoto plánu jsou tak zřejmé a byly už tolikrát vytčeny, že považujeme za zbytečné o nich mluvit. Ale chceme říci toto: má-li se proti tomuto plánu něco pozitivního učinit a má-li se tento plán znemožnit, musí se proti němu postavit plán jiný, lepší, prospěšnější pro celek. Úkolem politiků a agitátorů pak bude, přesvědčit o kvalitách tohoto nového plánu voliče, také zemědělské. Ale nejdřív by tu takový plán musel být. Mají jej socialisté? Má jej průmysl? Je skoro trapno takto se ptát. Ale dokud jej mít nebudou, nelze očekávat od kritiky agrárních metod zvláštních politických výsledků. Z. S.

Je po sjednocování

Při volbách 1935 byla Praha zaplavena modrými brožurkami; na deskách byl obrázek Františka Hodáče v energickém řečnickém postoji muže, jenž byl přesvědčen, že za několik dní povede velkou politickou stranu, která bude dělat pořádek v parlamentě a v úřadech. Těch brožurek mohl člověk dostat co chtěl. Příšel generální tajemník Svazu průmyslníků a stal se rychle vůdcem politické strany, vůdcem, který na chvíli snad zastínil i dra Karla Kramáře. Byla to rychlá, pohodlná kariéra; ale: netrvala dlouho. Skončila se v pondělí po volbách. Muž, který chtěl rozhodovati v parlamentě (Hodáč) se do parlamentu nedostal, a voličové Národního sjednocení prožívali v pondělí po volbách politickou kocovinu.

Nyní pak dochází k veřejnému rozchodu dra Kramáře s Hodáčem. Dr. Kramář pojednou se rozpomíná, že politický boj nedá se dělati jen peněží. Hodáč není již tajemníkem Svazu průmyslníků; průmysl již vidí, jak na Národní sjednocení doplatil nejen finančně, ale i politicky. Kramář žádá Hodáče: odejděte, nemáte mou důvěru.

Strana, která vzešla ze státoprávní demokracie za války, která měla tolik politických vyhlídek, tolik možností, tolik dobrých lidí, končí jako rozháraná stranička, kde se několik vůdců hádá o vůdcovské místo. Dr. Kramář hází přes palubu člověka, který s jeho vědomím dělal volby a vedl politiku strany. A nad tím rozvratem je dosud nápis: Národní sjednocení. V. G.

Je to jenom věc strany?

Poslanec živnostenské strany byl obviněn, že přijal úplatek za intervenci; strana zvolila výbor, který má vyšetřit, zda obvinění jest pravdivé. Je přirozené, že tento případ jest živnostenské straně velmi nepřijemný; už také proto, že to není jediná věc, která přispívá k zneklidnění v této straně. Ale: jde v případě poslance Beneše jen o vnitřní záležitost jedné politické strany? Nejde tu o případ, o který by se měla živě zajímati poslanecká sněmovna? V celku zůstalo na papíře ustanovení, že poslanec nesmí přijímati příkazy od svých voličů. Většina poslanců pro svoji intervenční práci se nemůže dostat ke skutečné práci zákonodárné. Je tu případ poslanec, který jest viněn, že za intervenci, za slibovanou intervenci, přijal úplatek. Bude politická strana tohoto poslance s to projednati toto obvinění zcela objektivně a bezohledně? Tu nejde jen o jednoho poslance Beneše. Tu jde o kus autority našeho parlamentu. Jsou lidé, kteří jsou rádi, mohou-li se svést po poslancích. A dále: veřejné mínění vždy jest nakloněno ke generalisaci. Proto ne živnostenská strana — anebo — ne jen ona — ale předsednictvo poslanecké sněmovny by mělo jednat v tomto případě. V. G.

politika

Everett D. Martin:

Sbohem, revoluce

Anglický sociolog a autor knihy o „Chování davů“ (The Behaviour of Crowds) vydal před několika měsíci v londýnském nakladatelství Routledgeově pod titulem „Farewell to Revolution“ historickou monografii o sociálních a politických revolucích. Zkoumá v ní, z jaké psychologické situace revoluce vznikají, jací lidé je provádějí, jaká úloha v nich patří diktátorům a konečně objektivně zkoumá, jaký pozitivní zisk každá z revolucí lidstvu přinesla. Dochází k výsledku, že revoluce prospívá vždycky jiným než těm, kteří ji prováděli. Ačkoliv tato kniha vyšla těsně před posledními událostmi v SSSR, přece je velice dobrým vysvětlením krvavé likvidace ruského revolučního ducha. Přinášíme ukázkou z úvodní a závěrečné kapitoly.

O revolucích se neříká pravda.

Všechny populární revoluční ideje jsou fikcemi, zhotovenými ve prospěch stranických zájmů. Povídky, které se vypravují o minulých revolucích, jsou překrouceny podle toho, mělo-li hnutí úspěch či neúspěch. Kdykoliv povstání selhalo, je odsouzeno: není to nic než vzpoura, revolta, rebelantství, a jeho vůdcové nejsou než zrádci a nepřáteli sociálního řádu a prospěchu celku. Jestliže však povstání má úspěch, jsou jeho vůdci vlastenci a hrdinové, hnutí obdrží v dějinách místo významného mezníku, je to okamžik slavného osvobození zástupů a okamžik vítězství práva a spravedlnosti nad korupcí a nad tyranstvím. Revoluční ideje nejsou tedy ničím jiným, než ospravedlněním násilného uchopení státní moci a užití brutálních mocenských prostředků.

Potomci oněch dob musí býti přesvědčeni, že násilí bylo nezbytné a že ho bylo užito jen s rozvahou; že pohnutky revolučního hnutí byly morální v nejvyšším slova smyslu, a že ti, kdož byli zničeni „spravedlivým rozhořčením národa“, byli vtělením vši špatnosti a zasloužili si svůj los. Tak tomu věří dnes nacionální socialisté v Německu, tak tomu věří komunisté v Rusku i fašisté v Itálii, tak tomu věřili stoupenci Dantona a Robespiera, a věřili tomu i dědici protestantské reformace. Je pravidlem, že přetrvávají do budoucnosti revoluční povídky pouze jedné strany.

Toto pokřivení historie má ne jeden důvod. Revoluční dav je jako každý dav obětí svých utkvělých představ a na-

mlouvá si, že je neomylný. Seběmenší pochybnost nebo kritický projev je neloyálností. Každá resoluce je občanskou válkou, válkou, jejímž cílem je podrobení a vyhubení protivné strany. Nesmí přežít nikdo, kdo by vyprávěl legendu poražené strany. Ti, kteří revoluci provádějí, bývají plni extatického vytržení, věřívají, že jsou muži osudu. Tato jejich představa přechází do revoluční tradice. V revolucích najdeme ovšem mnoho příkladů hrdinství a oddanosti až do smrti. Lidé však zapominají, že podobná hrdinská oddanost se projevuje na obou stranách a že také na obou stranách kromě idealismu se najdou stejné projevy ukrutnosti, hlouposti, neřesti a lakoty. Z dálky se dívají lidé na revoluci jako na morální křižáckou výpravu, v níž je právo jen na jedné straně. Z dálky bývá líčena každá revoluce jako triumf svobody, spravedlnosti a lidskosti nad silami temnoty.

Nazval jsem svou knihu „Sbohem, revoluce“. Nemíním tím, že v budoucnosti snad už žádná revoluce nevypukne. Chci tím jen ukázati na celém cyklu revolucí, že každá z nich dospěla více méně k tomu místu, z něhož vyšla.*) Chci ukázati, že v revolucích nejedná „dav“, nýbrž také jen jednotlivci, a že všechen kulturní pokrok, k němuž se dospělo, nebyl uskutečněn revolučními zástupy, nýbrž jen kulturně pracujícími jednotlivci, vynálezci, umělci, učenci a filosofové. Ani mne nenapadne tvrdit, že snad není zapotřebí radikálních změn v našich institucích politických a hospodářských. Jsem jen toho názoru, že těchto změn se nedosáhne revolucí. Mohou být uskutečněny jen s rozvahou a kompetentními lidmi a nikoli davy lidí na ulicích. Pochybuji o tom, že vůbec nějaký vážný problém v historii byl rozřešen revolucí. Nepochybuji však o tom, že každé z velkých revolucí mohlo býti zabráněno, kdyby vláda byla porozuměla revoluční situaci včas a kdyby byla jednala rozumně.

K revoluci dochází, když určitá strana se násilím pokusí dosáhnouti vládní moci. Revoluce se chápe moci bez souhlasu těch, nad nimiž chce vládnouti. Je pouhou fikcí, že snad revoluce je povstáním celého národa proti vládnoucímu bezpráví. Ještě nikdy se nestalo, že by nějaký celý národ povstal, anebo že by povstalo alespoň podstatná jeho část. Revoluce podnikají vždycky desperátní menšiny, které o sobě prohlašují, že jsou „lidem“, anebo že jednají v zájmu lidu. A výsledek každé revoluce je pro lid stejný: dostává se ze staré tyranie pod tyranii novou. Svoboda je možná jen tam, kde vládnoucí jsou nuceni poslouchati zákonů. Revoluční tribunál si stanoví své zákony sám a je proto vždycky nepřítelem svobody.

Revoluci vyhrává jiný, než kdo ji začal.

Každá revoluce má v důsledku potlačení svobody. Obě velké revoluce tohoto století, komunistická v Rusku a nacionálně socialistická v Německu, vedly k dosazení diktatur. Obě zrušily občanská práva a staví se otevřeně proti svobodě. Potřebují svobodu pouze pro svou vlastní propagandu. Křižácké výpravy neosvobodily Svatého hrobu. Anglická revoluce z r. 1642 měla za následek restauraci a potlačení všech odpůrců. Z francouzské revoluce vyšel Napoleon. Fašistická Itálie směřuje k jakémusi korporativnímu socialismu. Komunistické Rusko se vrací ke kapitalistickým reformám a odstraňuje stoupence světové revoluce. Nacionální so-

*) Pozn. red. Toto tvrzení je beze vši pochyby upřílišněné a nerozvážené. Francie po revoluci, i když přišel Napoleon, nebyla už Francií Ludvíka XVI., a Rusko, ať v něm přijde kdokoliv, nebude už nikdy Ruskem caristickým.

cialisté v Německu postříleli „hnědé košile“ a odpřelí se o své bývalé odpůrce, o „ocelové přílby“ a o armádu.

Zní to ironicky, že tři sta let revolučního boje o svobodu by se mělo poučiti v nacismu. V samotné ideji revoluce je však něco v podstatě paradoxního, určitá ironie, jak ukazuje znovu a znovu při každé nové resoluci v této knize. Vyplývá to ze stihomamské psychologie davu, které je zapotřebí každému revolučnímu hnutí k dosažení úspěchu. Proto totéž, co vedlo k úspěchu revoluce, vede také k jejímu pádu ve chvíli, kdy přestává šílený dav a objevuje se opět lid. Mnoho se dnes mluví o vratkosti demokratických svobod. Je na čase všimnouti si marnosti všech revolucí.

K čemu se revoluce podnikají? Vyprávím ve své knize historii deseti největších dějinných revolucí, revolucí, o nichž se populárně říká, že vybojovaly lidstvu jeho svobody a pokrok. Myslím, že realistický pohled na ně ukáže, že každá z těchto revolucí byla v podstatě dramatem zaslíbenosti. Ani jedna neuskutečnila svých cílů. Každá z nich byla marným a donquijotským úsilím dosáhnouti náhlým výbuchem násilí něčeho, co se dá uskutečnit jen kulturním vývojem. Tento pokrok byl po každé revoluci zaražen a jako po zemětřesení musili vzdělaní muži a ženy po velkém hýření vášní sbírat trosky a začít znovu s budováním republiky svobodných lidí. Vidím v revoluci sociální neštěstí, výsledek tendencí, jimž nebylo porozuměno, výsledek oslabení vlády uložením mimořádných břemen, takže se naskytlá příležitost určité skupině nebo třídě strhnouti na sebe moc a zničit všechny kulturní hodnoty na své cestě.

Je možno něco získat revolucí?

Ptáme-li se, čeho bylo dosaženo revolucemi v dějinách, vidíme, že revoluce byly jen episodami, v nichž nabylo převahy smýšlení davů, a že k nim docházelo právě ve chvíli, kdy bylo nejvš zapotřebí rozumného řízení a nikoli davového šílenství. Naproti tomu pokrok civilizace od dob hebrejských proroků a řeckých vychovatelů vytvořili vždycky tvůrčí jednotlivci, zakládající tradici lidské svobody ve všech projevech života, v umění, ve vědě, v filosofii, v morálce a v lidských vztazích.

Díváme-li se nazpět na historii revolucí, vidíme, že revoluční epizody se dají rozdělit do tří cyklů, do starověkého, středověkého a moderního. Revoluční cyklus starověký počal Solonem v Athénách a patří k němu i činnost Gracchů, Maria, Catiliny a Julia Caesara v Římě, jakož i počátek primitivního křesťanství. Zprvu byla tato revoluce motivována touhou po rovnosti lidí. S tím byla spojena touha po spravedlivém rozdělení statků, hlásal se odpor proti bohatství u prvních křesťanů. Koncem všeho revolučního úsilí ve starověku byl triumf juliánské strany v Římě, z níž vyšla diktatura Caesarova, zbožnění Octavianovo a zotročení celého národa pod despotismem císařů. Ukázal jsem, že vpád barbarů byl plodem výstřelků tohoto despotismu a že po stránce davové psychologie měl charakteristické vlastnosti všech příštích revolucí.

Druhý cyklus revolucí, cyklus středověký, se počal v jedenáctém století, když papež Řehoř počal reformovati církev, která byla podrobena feudalismu a když se projevovalo úsilí civilisovati barbary. Cílem tohoto revolučního cyklu bylo vrátiti se ke společenství prvotních křesťanů a k bratrství všech lidí. Koncem těchto revolucí byla protestantská reformace, povstání dědičných knížat proti suverénitě papežově, vznik nacionálního principu, národního sou-

peření a válek, jakých svět dosud nepoznal. Katolická snaha o mezinárodní sbratření světa ztroskotala a výsledky nacionálních imperialismů jsou patrné až ke světové válce.

Novodobý cyklus se počíná roku 1642 v zápase o svobodu proti reakčním stuartovcům v Anglii. Anglický vývoj vedl k přijetí liberální filosofie, ke konstitučnímu omezení moci panovníkovy, k formulaci občanských práv, k vytvoření vlády ze zástupců lidu a k ministerské odpovědnosti. Tato anglická liberální filosofie byla koncem osmnáctého století korumpována naukou Rousseauovou, jenž zaměnil za svobodu návrat k přírodě a za lid pokládal revolující dav. Tato korupce vedla k pádu francouzské revoluce nejprve v diktatuře Robespierově a pak Napoleonově. Revoluce devatenáctého století byly všechny kompromitovány rousseauovskou sentimentalitou a jeho lichocením davu. Ruská revoluce zvítězila a jasně prokázala, že vítězství revoluce davů nevede ke svobodě. Fašismus a nacismus využily nové psychologie propagandy, poučily se komunistickou diktaturou i komunistickou revoluční strategií a dovedly je k logickým důsledkům zřízením nacionalistických diktatur, státně-kapitalisticky řízeného hospodářství a absolutistické vlády.

Co zbývá po těch všech revolucích? Namísto středověké církve byly postaveny ideály absolutistických států. Století svobody jsou zapomenuta a místo nich jsou zástupy občanů komandovány. Podle potřeb moderního industrialismu byla tato vláda nad davy racionalisována. Davy jsou obraceny ke státnímu náboženství. Tak revoluce několika tisíciletí přivedly lidstvo ke zbožnění státu, k náboženství, které inteligentní menšina překonala už za dnů Aristotelových. Jediný skutečný pokrok, který lidstvo učinilo, byl dosažen ve vědách a umění. Naproti tomu všechny sociální a politické revoluce se ukázaly nepřítelem pokračující civilizace.

literatura a umění

Ferdinand Peroutka:

Autor stojí před svými kritiky

V úvodu k „Bílé nemoci“ napsal Karel Čapek: „Prostě duch politické autority se v dnešním řádu výbojně utká s evropskou tradicí mravní a demokratické humanity; tento konflikt se rok za rokem hrozi- věji rozehrává v dění mezinárodním, ale zároveň je vnitřní otázkou každého národa.“ Přijetí, jakého se „Bílé nemoci“ u nás dostalo, svědčí o tom, že Čapek má pravdu a že konflikt mezi tyraní a svobodou je opravdu vnitřní otázkou také našeho národa. Ačkoliv by ovšem neměl být. Na jedné, větší, straně bylo to přijetí triumfální, jak toto statečné dílo zaslouží. Na druhé straně se rotí malé skupinky a horlivě vymýšlejí námitky. Zdá se, že někteří lidé jsou podrážděni a měli by sto chutí vypsati cenu na nejpodařenější námitku. Dosud by nemohli tu cenu udělit. Ale i když duchovní síly na této frontě většinou chybějí, přece jest třeba pokárati vůli. Hle, bylo napsáno drama, které líčí obranu malého národa proti velkému loupeživému sou- sedu; byl v něm vylíčen muž, který se snaží všemi prostředky tuto hanebnou válku odvrátiti. A v některých našich lidech hárá pud protestovati. Ne proti útočníkovi, nýbrž proti tomu, kdo se snaží útok odvrátiti. Proti rušivému živlu v imperialistické hře. Ne proti tomu, kdo kazí mír, nýbrž proti tomu, kdo se odvažuje

kazit válku. Tak tito někteří naši lidé cítí v době, kdy sám náš stát jest nejpravděpodobnějším objektem nejbližší imperialistické hry. Ztratili vskutku všecken instinkt? Nevědí už, čím jsou?

Vedle toho se objevují námitky lékařů, kteří nejsou spokojeni s tím, jak byli vylíčení lékaři v Čapkově hře, a kteří sborem ujišťují, že lékařská povaha jest mnohem ušlechtlejší, zejména povaha přednosta kliniky. Tento druh námitek není třeba bráti tragicky. Je to stavovská nedůtklivost, která se plete do estetiky. V redakcích všech časopisů, které uveřejňují povídky, jest to dobře známý a protivný druh námitek. Uveřejněte povídku o listonošovi, o domovníkovi, o živnostníkovi, dovolivše spisovateli, aby na představitelích těchto zaměstnání našel nějakou chybu. Sami jste se dopustili chyby. Pošta vašeho okresu bude mít toho týdne zvýšenou práci s donášením dopisů do redakce, ve kterých se ujišťuje, že takoví příslušníci listonošského, domovnického, živnostenského stavu vůbec na světě neexistují a že by spisovatel své dosud nedokonalé poznání světa měl doplnit o bedlivé pozorování ctností, které se v nespravedlivě napadeném stavu houfně vyskytují. Uveřejněte zprávu ze soudní síně, že jakýsi Fiala byl odsouzen na dva měsíce do vězení. Svět lidské povahy musil by vyjeti ze svých kolejí, kdybyste byli docela ušetřeni dopisů jiných Fialů, kteří si přísně přejí, abyste konstatovali, že není Fiala jako Fiala a že oni nejsou totožní s tím Fialou, který právě odpykává své pochybení ve státní cele. Dívali-li se redaktoři na tyto projevy vždy jen humoristicky, není příčin, aby se nad nimi rmoutil dramatik, i když se k nim dají strhnouti příslušníci stavu vzdělanějšího a vznešenějšího, jako jest stav lékařský. Litovati jest jen toho, že příslušníci tohoto stavu jsou tak zaměstnání, že neměli času, aby si našli inteligentnější poměr k literatuře. Celé Čapkovy drama zúžilo se pro ně na otázku: mohou já, přednosta kliniky, dovoliti, aby takto byl vůbec líčen přednosta nějaké kliniky? Nikoliv, beru záruku za přednosta všech klinik na světě, také těch, které si nějaký spisovatel vymyslí. V podstatě je nutí k protestům týž pud, který vede ruku Fialů, když dopisují do redakce, že nejsou totožní s oním Fialou, o němž vyšla nepříznivá zpráva. Stavovská nedůtklivost nemůže ovšem tvořiti základ nějakého estetického pravidla, a tak Čapkovy drama vychází z těchto šarvátek nepošramoceno.

Řekli-li jsme, že někteří lidé protestují proti Čapkově hře proto, že se jim nelíbí tak odvážný útok proti imperialismu, a jiní proto, že s tím cítí dotčení ve svém stavovském sebevědomí, nemůžeme vyloučiti případ, že se vyskytne někdo, u něhož je tato dvojí nelibost spojená. Do „Národních listů“ napsal o „Bílé nemoci“ článek p. universitní profesor dr. Zd. Frankenberger z Bratislavy. Tento článek se podařil tak typicky, že jeho pisatel je schopen vystupovati téměř jako hlavní osoba tohoto pojednání. K problémům literárním projevuje pan universitní profesor asi takovou vzdálenost, jakou má nepochybně Karel Čapek k operačnímu umění. Ale ačkoli v jistém směru je to nás by si ani nepřál ani nedovolil, aby Karel Čapek operoval, zdá se, že literatura není takto svědomitě chráněna a že se o ní může vyjadřovati kdekdo.

Hlavní debata vede se o to, existují-li takoví přednostové klinik, jako je dr. Sigelius z Čapkovy hry, a má-li dr. Galén, bojovný pacifista z téže hry, právo jednati ve jménu svého ideálu tak, jak po celé tři akty jedná. Nuže tedy, existují Sigeliové? Podívejme se, jak Sigelius mluví v Čapkově hře:

„Galéne, vy jste se zbláznil! Já nestrpím, aby se na půdě mé kliniky vedly tak nesmyslné a podvratné řeči... Měl bych vás dát na místě sebrat pro pobuřování, rozumíte?... Žádám vás důtklivě, abyste se choval jako lékař. Vaše povinnost je pomáhat nemocným; po ostatním vám nic není... Já na půdě své kliniky takové názory zakazuji! My nesloužíme žádné humanitě, nýbrž vědě — a svému národu, pane kolego... To je amen s mou vědeckou ctí... Ate raději tuhle porážku, než abych připustil vaše utopistické vyděračství, Galéne! Raději nechám celý svět pojit na malomocenství, než abych strpěl, na jediný okamžik, váš pacifistický mor! Já nejsem jenom lékař, pane. Já, bohudík, sloužím také svému státu. Ven!“

A nyní se podívejme, jak píše do „Národních listů“ p. universitní profesor dr. Zd. Frankenberger z Bratislavy:

„Měli-li by býti pacifisté lidé morálky rázu dra Galéna, pak jsou rozhodně sympatičtější a lidštetší militarističtí maršálové, kteří vedou své vojáky do smrtelných bitev pro ideu živou a uskutečnitelnou, ale nenechávají bez pomoci a bez účele mřítí miliony lidí hroznou chorobou pro chiméru věčného míru... V těch (ve válečných hrdech) máme hledat — zvláště v dnešní době — své vzory a ne v pacifistickém snělkovi a šilenci, který své pomatené ideji obětuje miliony nelidštetším způsobem, než nejkrvavější vojevůdce... Galén energicky a vyděračsky vyžaduje od barona Kruega, aby zrušil svou válečnou výrobu...“

Postavivše takto proti sobě tyto dva citáty, pokládáme už celkem za zbytečno účastniti se dalšího sporu, existují-li Sigeliové. Bylo by to, jako kdybychom debatovali o tom, zda vskutku existuje to, co stojí před námi. Zdá se nám býti prokázáno, že Sigeliové existují. „Ven!“, které ve dveřích své kliniky zahřměl na Galéna Sigelius, není o nic energičtetší než ono „Ven!“, které na něj zařval v „Národních listech“ p. dr. Frankenberger. V poměru ke Galénovi (to je podstata sigeliovštiny) jsou zcela totožní: oba mu vytýkají bláznovství, šílenství, vyděračství. Jsou ostatně totožní i ve svém povzneseném pocitu universitního profesora. Dr. Frankenberger pozastavuje se nad tím, že prostředek proti bílé nemoci by mohl vynaléztí „ubohý pokladniční lékař“. Proč jsou pokladniční lékaři ubozí, nevím, ale předpokládám, že asi proto, že to nepřivedli na universitního profesora. Je to týž hrdý duch, jenž pudí dra Sigelia, aby dával své vzkazy tímto složitým způsobem: „Pane první asistente, řekněte panu druhému asistentovi...“

Ve své předmluvě píše Karel Čapek také toto: „Konečné řešení zůstává politickým a duchovním dějinám, na kterých nejsme angažováni jenom jako diváci, nýbrž jako spolubojovníci, kteří musejí vědět, na které straně světového dramatického konfliktu leží celé právo a celý život malého národa.“ Nuže, na mou duši, to právě tedy p. universitní profesor dr. Zd. Frankenberger z Bratislavy neví, vůbec to neví, ačkoli v jistém směru je to nás by si ani nepřál ani nedovolil, aby Karel Čapek operoval, zdá se, že literatura není takto svědomitě chráněna a že se o ní může vyjadřovati kdekdo.

Ve své předmluvě píše Karel Čapek také toto: „Konečné řešení zůstává politickým a duchovním dějinám, na kterých nejsme angažováni jenom jako diváci, nýbrž jako spolubojovníci, kteří musejí vědět, na které straně světového dramatického konfliktu leží celé právo a celý život malého národa.“ Nuže, na mou duši, to právě tedy p. universitní profesor dr. Zd. Frankenberger z Bratislavy neví, vůbec to neví, ačkoli v jistém směru je to nás by si ani nepřál ani nedovolil, aby Karel Čapek operoval, zdá se, že literatura není takto svědomitě chráněna a že se o ní může vyjadřovati kdekdo.

Hlavní debata vede se o to, existují-li takoví přednostové klinik, jako je dr. Sigelius z Čapkovy hry, a má-li dr. Galén, bojovný pacifista z téže hry, právo jednati ve jménu svého ideálu tak, jak po celé tři akty jedná. Nuže tedy, existují Sigeliové? Podívejme se, jak Sigelius mluví v Čapkově hře:

„Galéne, vy jste se zbláznil! Já nestrpím, aby se na půdě mé kliniky vedly tak nesmyslné a podvratné řeči... Měl bych vás dát na místě sebrat pro pobuřování, rozumíte?... Žádám vás důtklivě, abyste se choval jako lékař. Vaše povinnost je pomáhat nemocným; po ostatním vám nic není... Já na půdě své kliniky takové názory zakazuji! My nesloužíme žádné humanitě, nýbrž vědě — a svému národu, pane kolego... To je amen s mou vědeckou ctí... Ate raději tuhle porážku, než abych připustil vaše utopistické vyděračství, Galéne! Raději nechám celý svět pojit na malomocenství, než abych strpěl, na jediný okamžik, váš pacifistický mor! Já nejsem jenom lékař, pane. Já, bohudík, sloužím také svému státu. Ven!“

A nyní se podívejme, jak píše do „Národních listů“ p. universitní profesor dr. Zd. Frankenberger z Bratislavy:

„Měli-li by býti pacifisté lidé morálky rázu dra Galéna, pak jsou rozhodně sympatičtetší a lidštetší militarističtí maršálové, kteří vedou své vojáky do smrtelných bitev pro ideu živou a uskutečnitelnou, ale nenechávají bez pomoci a bez účele mřítí miliony lidí hroznou chorobou pro chiméru věčného míru... V těch (ve válečných hrdech) máme hledat — zvláště v dnešní době — své vzory a ne v pacifistickém snělkovi a šilenci, který své pomatené ideji obětuje miliony nelidštetším způsobem, než nejkrvavější vojevůdce... Galén energicky a vyděračsky vyžaduje od barona Kruega, aby zrušil svou válečnou výrobu...“

Postavivše takto proti sobě tyto dva citáty, pokládáme už celkem za zbytečno účastniti se dalšího sporu, existují-li Sigeliové. Bylo by to, jako kdybychom debatovali o tom, zda vskutku existuje to, co stojí před námi. Zdá se nám býti prokázáno, že Sigeliové existují. „Ven!“, které ve dveřích své kliniky zahřměl na Galéna Sigelius, není o nic energičtetší než ono „Ven!“, které na něj zařval v „Národních listech“ p. dr. Frankenberger. V poměru ke Galénovi (to je podstata sigeliovštiny) jsou zcela totožní: oba mu vytýkají bláznovství, šílenství, vyděračství. Jsou ostatně totožní i ve svém povzneseném pocitu universitního profesora. Dr. Frankenberger pozastavuje se nad tím, že prostředek proti bílé nemoci by mohl vynaléztí „ubohý pokladniční lékař“. Proč jsou pokladniční lékaři ubozí, nevím, ale předpokládám, že asi proto, že to nepřivedli na universitního profesora. Je to týž hrdý duch, jenž pudí dra Sigelia, aby dával své vzkazy tímto složitým způsobem: „Pane první asistente, řekněte panu druhému asistentovi...“

Ve své předmluvě píše Karel Čapek také toto: „Konečné řešení zůstává politickým a duchovním dějinám, na kterých nejsme angažováni jenom jako diváci, nýbrž jako spolubojovníci, kteří musejí vědět, na které straně světového dramatického konfliktu leží celé právo a celý život malého národa.“ Nuže, na mou duši, to právě tedy p. universitní profesor dr. Zd. Frankenberger z Bratislavy neví, vůbec to neví, ačkoli v jistém směru je to nás by si ani nepřál ani nedovolil, aby Karel Čapek operoval, zdá se, že literatura není takto svědomitě chráněna a že se o ní může vyjadřovati kdekdo.

Hlavní debata vede se o to, existují-li takoví přednostové klinik, jako je dr. Sigelius z Čapkovy hry, a má-li dr. Galén, bojovný pacifista z téže hry, právo jednati ve jménu svého ideálu tak, jak po celé tři akty jedná. Nuže tedy, existují Sigeliové? Podívejme se, jak Sigelius mluví v Čapkově hře:

Jak známo, počíná si dr. Galén v Čapkově hře vzpurně; zdráhá se vydat svůj lék proti bílé nemoci a léčiti bohaté lidi, dokud nebude splněna jeho podmínka: nevéstí válku. Zato dostalo se této postavě od některých popletených Čechů mnoha nadávek: šílenec, vyděrač. „Zrůdný netvor“, praví o něm p. universitní profesor dr. Zd. Frankenberger z Bratislavy. V poslední válce bylo pobito deset milionů lidí. Ve válce příští bylo by jich pobito patrně o něco více, mnozí z nich patrně za okolností, které by se podobaly mukám na indiánském kůlu. Muž, který tomu chce zabránit, je zrůdný netvor. Maršál, který to chce způsobit, není zrůdný netvor, nýbrž tvor přirozený a plným právem šlape po krásné půdě tohoto světa, věrný a neperverzní jeho syn. Není šílenec, nýbrž má ideu „živou a uskutečnitelnou“. Což je ostatně pravda pravdoucí: pobít deset milionů lidí ve válce ukázalo se už jednou uskutečnitelnou ideou. Zabránit tomu se nepodařilo: proto sám pokus zabránit tomu třeba označit za šílenství. Z toho, s jakou chutí a temperamentem se vymýšlejí nadávky pro Galéna, je patrné, že dosud nepřešly doby, kdy dav křičí, jakmile se spasitel objeví: Ukřižuj! Účast inteligence není při tomto nesmyslném počinání vyloučena. V starém židovském davu před 1904 roky stáli a tak křičeli i rabíni, předchůdci dnešních universitních profesorů.

V době, kdy je tak snadno prohlásiti někoho za marxistu, počíná si ovšem Galén poněkud neopatrně, označuje-li, že bude léčit jenom chudé lidi, dokud připraví k válce nebudou zastaveny. Má k tomu srozumitelný důvod: bohatí, povídá, mají více vlivu. Mohou spíše působiti na mocné tohoto světa, než chudí, tento věčný kanonenfutter všech útoků a bojů, které si kdokoliv vymyslí. Zdá se to být dosti logické počínání pro někoho, kdo by opravdu chtěl zabránit válce a kdo nevěří, že imperialismus ustoupí před domluvami. Ale od chvíle, kdy Galén učiní toto neopatrné prohlášení, mizí u mnohých lidí schopnost estetického vnímání a snad i rozumového uvažování a na místo toho nastupují třídní pudry. Nedá se nic dělat: od té chvíle je Čapkovy drama bohatým lidem podezřelé. Od té chvíle mizí pro ně s povrchu vědomí protiklad velkého útočícího a malého bránícího se státu, Německa a Československa, nepřítel a vlasti, a vidí už jen protiklad chudých a bohatých. Považují nadále autora za petrolejníka. Ačkoliv se už dost naposmívali tak zvané shnilé humanitě, nyní se jí výmluvně dovolávají: jak nehumánní, vylučovat někoho z léčení! Vskutku je to nehumánní, ačkoliv se nedá popřít, že za tím Galénovým krutým a pobuřujícím nápadem stojí také humánní idea. Avšak hle, kdy humanita náhle přestává být shnilou: když je jí potřebí třídit, ze které sami patříme.

V Čapkově hře zajisté nastává choulostivá chvíle tam, kde Galén podle svých zásad odmítá léčit ženu účetního ředitele zbrojařských podniků a kdy tato žena s pláčem odchází vstříc jisté smrti. Bylo třeba na Národním divadle vyspělého představitelského umění Hugo Haase a jeho psychologické intuice, aby tu scénu učinil lidsky srozumitelnou a přijatelnou. Bylo třeba, aby ukázal, s jakými rozpaky a politováním rozhoduje se Galén v zájmu idey, kterou pokládá za vyšší, setrvati u svého rozhodnutí. Jak v hloubi svého srdce prosí: můžeš-li, odejmi tento kalich ode mne. Bylo třeba těch několik jeho váhavých kroků a toho jeho pomalého, zoufale těžkého obratu, jakoby bojoval proti strašné tíži, abychom pochopili, jak v této chvíli Ga-

lén cítí: já, možná, mám v celku pravdu, ale v tomto speciálním případě se nepochybně chovám jako padouch; ale i tento těžký boj svědomí musím prodělati v zájmu lidstva.

Při premiéře v Národním divadle ozvalo se při této scéně z publika zasyčení. Jenom při této scéně. Nikdo nezasyčel, když na zprávu, že prasknutí jedné nádobky s plynem C zabilo čtyřicet děvčat a tři muže, maršál na scéně reaguje ve stylu fešáckých hrdinů: Jaký to krásný výsledek! Nikdo nesyčel, když diktátor potom žene svou armádu do útoku proti malému sousednímu národu, ačkoliv by se zdálo, že zejména pro české publikum je to dostatečný důvod k syčení. A hlavně, nikdo nezasyčel, když pan účetní ředitel zbrojařských podniků, tento všední a dobrácký padouch, odmítá splniti Galénovu podmínku a vzdáti se svého místa v podniku, ve kterém zejména se připravuje válka. To byla podmínka, pod níž Galén je ochoten vyléčit jeho ženu. On přece svoloval ji vyléčiti. Jak to, že nikdo nevidí, že pan účetní ředitel je vlastní lotr této scény a vlastním vrahem své ženy? Co odpovídá na nabídku Galénovu? Nic jiného než toto: „Kdybych jinde dostal místo účetního ředitele... Pojd'! Je to bezcenný padouch! O takové místo by člověka připravil!“ Necítíte, vy citliví, že tady jste sáhli na led, kde jste měli právo očekávat, že se dotknete srdce? Proč vaše citlivost je tak nepravdivá? Konec konců není to Galén, který říká oné paní: jděte! Je to její muž, jenž jí praví: Pojd' — a jenž tím nad ní vyslovuje ortel smrti. Ale tato kreature těšila se shovívavostí syčících pánů, kteří nepochybně p kládají za přirozenější, méně perversní a méně netvorné obětovati vlastní ženu pro dobré místo než obětovati cizího člověka pro zachování míru. Ani nikdo v novinách se na tohoto podivného představitel lásky rodinné nevrhl. Nebyl na to čas. Bylo nutno nadávati Galénovi.

Ti, kdo Galénovi nadávají méně, tvrdí o něm aspoň tolik, že to není žádný lékař, poněvadž lékař je povinen léčiti každého. Vskutku je lékařskou povinností léčiti bídáka stejně jako člověka ušlechtilého, zloducha lidského rodu jako jeho dobrodince, a nemůžeme si přát, aby si jinak počínali, nemá-li nastati v tomto povolání chaos a zvěle. Ale posuzovati Galéna jen po stránce lékařské — toť jako posuzovati Hamleta jen po stránce princovské, Solnesa jen po stránce stavitelské, Vronského z „Anny Kareniny“ jen po stránce důstojnické. To znamená vyloučiti z dramatu hlavní thema. Čapkovy drama je jen shodou okolností dramatem lékařským, ale samou svou podstatou je dramatem pacifistovým. Konec konců je myslitelné, že by Galén mohl míti nějaké jiné povolání. Mohl by to býti technik, který vynalezl něco, co mu dává moc nad světem. Drama by zůstalo. Ale nikdy, nemá-li toto drama přestati býti dramatem, nemůže býti Galén něčím jiným než pacifistou.

Je pravděpodobno, že by Galén neobstál před vnitřním řádem lékařské komory, ale důležitější otázka pro dramatika jest, zda obstojí před mravním úsudkem lidstva, které vidí, jak znovu jest hnáno do katastrofy, a rozhlíží se na všechny strany, jak by uniklo. Galén skutečně jest posuzován jako „ubohý pokladniční lékař“, a s tohoto hlediska ovšem je snadno přijíti na to, že si počíná nepatřičně. Ale což nevidíte, že tuto postavu je třeba posuzovati především jako někoho, kdo se zalyká vášnivou ideou míru? Zkoumáte, zda se chová podle předpisů svého stavu,

a počínáte si nepochybně dětinsky. Vemte konečně na vědomí, že tento rozpačitý a neobratný muž je terorista, ne ovce. Vemte na vědomí, že Galén válčí, válčí tak, jako maršál, jen pro jinou ideu, a zdá se, že pro ideu prospěšnější lidstvu. Tu nestojí lékař proti maršálovi, tu stojí bojovník proti bojovníkovi. Jen jejich ideje a jejich válečné prostředky jsou různé. Je-li jednomu dovoleno bojovat, musí to být dovoleno i druhému. Ve skutečnosti nevykonává Galén praxi pokladničního lékaře, nýbrž vyhlašuje výjimečný stav nad lidstvem. Bouřili bychom se snad proti tomu, kdybychom si neuvědomili, že žijeme v době, kdy mnoho jiných lidí vyhlašuje nad světem výjimečný stav ve jménu mnohem méně ušlechtilých ideí. Galén běře do svých rukou rozhodování o životě a smrti, ale to činí dnes i jiní a nemají k tomu často jiné legitimize než tu, že v jejich rukách jest více revolverů. Pokud mne se týká, přiznávám, že snesu dosti klidně pohled na teroristického pacifistu v době, která se hemží teroristickými imperialisty.

Ale někteří lidé se sbíhají a chtějí tohoto pacifistu ochočit. Žádají ho, aby poněkud méně věřil ve svou ideu, aby z ní ubral nějaká procenta, prosí ho, aby se vzdal jediného účinného prostředku, jež má v ruce, a aby užíval prostředků jiných, kterých si maršál nevšimne. Snad chtějí, aby Galén sebral dětičky a šel zpívat před maršálův palác mírové hymny a vyčkával, zda to pohne tímto kamenným srdcem. Avšak všichni tyranové mají velkou a známou schopnost odolávat protestům, za nimiž není moc, a cesty do vězení jsou vyšlapány těmi, kdo se odvážili protestovat pouhými slovy. Galén přišel na to, nač musí přijít všichni lidé s otevřenými očima: že tyranů se dají pohnout a odstrašit jen mocí. Pacifismus vždy churavěl na to, že neměl dost síly a moci. Čapek si vymyslel situaci, ve které mu dal do rukou dosti síly, aby mohl rozkazovat aspoň tak, jako imperialističtí diktátoři rozkazují. To je na některé nervy, které teprve nyní stávají se útlými, příliš mnoho. Klidně snesou, má-li imperialistický diktátor tolik moci nad lidstvem dvacátého století, jako mívál Džingischán nad svými do kůží zahalenými hordami. Avšak hrozí se, když pacifismus, třeba jen na jevišti, dostane do rukou také moc, a hned mu domlouvají: dej tu moc z rukou, buď hodný doktor, nezapomínej na předpisy svého stavu! Většina diktátorů dostala nepochybně moc do rukou tak, že zapoměla na předpisy svého stavu. Generál Franco, kterého — snad náhodou — obdivuje většina těch, kdo jsou s Galénem nespokojeni, důkladně zapomněl na předpisy svého stavu, které mu ukládaly věrnost vládě. Dejme tomu, že by Galén skutečně existoval a že by měl onu moc, již mu dramatik přisoudil: žil by jako velká postava v paměti lidstva, kdyby se ani nepokusil využít jí k tomu, aby zachránil lidstvo před katastrofou, která se nad ním stahuje? Měl by nárok na vděčnost historie, kdyby využil svého objevu jen k tomu, aby velkému hrdlořezovi učinil jeho řemeslo pohodlnější a aby ho neobtěžoval? Měl by nárok zejména na vděčnost Československa?

Ostatně neříkejte, že z Galéna zmizely všechny lékařské instinkty. Zdá se, že cítí a smýšlí právě jako lékař, chce-li vyléčit válku, onu nejhorší nemoc, proti níž všechny nemoci ostatní jsou jako osypky. Jeho kritiko-

vé z řad lékařských by snad byli uznáni za vzornější lékaře podle stavovských předpisů, není však vyloučeno, že jednou by bylo uznáno, že v něm žilo více a hlubšího lékařského citu. Doktor, v jehož moci je léčit jen omezený počet lidí, musí si připadat, chce-li opravdu vidět lidstvo zdravé, jako Sisyfos, marně valící balvan do vrchu, vidí-li, jak se hrne válka, ve které celé lidstvo hrozněji a nebezpečněji ochuraví, než jak dosud viděl. Co zmůže proti této hrozné epidemii jeho pomoc několika lidem? Proč léčit lidi, kteří tak jako tak budou poslání na jatka? Naprosto bych tedy neřekl, že Galén je prost všech lékařských pocitů. Zdá se spíše pravdou, že dospěl k teroristickému pacifismu jednostranným rozvojem lékařské logiky.

V historii už existoval pax romana, mluví se o pax britannica. Nuže, Galén snaží se nastolit pax aesculapicam. Vadí-li nám, že k němu směřuje mocí a terorem, mějme na paměti, že ve zvláštní periodě světových dějin, v níž žijeme, bez moci nedá se nic uskutečnit a nic zachránit, a že v podstatě nyní celý svět na Německu vynucuje mír také terorem, totiž vlastním zbrojením. Dělo za dělo, mrtvý za mrtvého, bomby do města za bomby do města: to je také teror. A zahynulo by při něm více lidí, také žen účetních ředitelů, než při teroru galénovském.

Čapkovo drama znamená v podstatě výkřik: in tyrannos! A je-li jeho hlavní postava s některých stran tak nepříznivě a tak bez porozumění kritizována, znamená to, bohužel, že výkřiku „in tyrannos“ nerozumí se v naší době už tak dobře a tak obecně, jako se mu rozumělo třeba za dob Schillerových. Také v tom je století dvacáté poněkud za stoletím osmnáctým a devatenáctým. Je to snad i pochopitelné. Staří tyranů neovládali ještě tak dobře propagandu, což znamená, že neuměli ještě tak dobře lhát. Nedovedli tak úspěšně přemluvit podrobené, aby se smířili se svými pouty. Uměli snad stejně dokonale si podrobit národy hmotně, ale byli pravými hudlaři proti těm postavám, jež my známe, v umění podrobit si národy duševně, infikovat je vnitřně. Galén je muž, jenž se nekompromisně obrátil proti tyranovi. Jaký div, že mu jen na půl nebo vůbec nerozumějí lidé, v jejichž duši obraz svobody vbledl.

Tolik o Galénovi po stránce morální. Je však nutno o něm učiniti i poznámku po stránce dramatické. Představme si, že by Galén svolil léčit ženu účetního ředitele, a že by tedy tato scéna končila takto: „Tak pojdte, paní, dáme se do toho.“ Tento konec scény by byl i koncem dramatu. Z bezmocného odporu proti tyranovi, nebo z takového odporu, který sice moc má, ale vzdává se jí, nemůže vyrůst drama, nýbrž jen elegická lyrika, jen nějaké nové „Písně otroka“. Maršál by dále zbrojil, Galén by léčil všechny vznešené imperialisty, které by mu úřady poslaly, a nebylo by tu už ničeho, z čeho by mohlo dále vyrůst drama. Kdyby Karel Čapek svolil takto ubrousiti hrany svého hrdiny a udělal nějaký kompromis s předpisy lékařské komory, prokázal by tím snad leckteré schopnosti jiné, jistě však nikoliv dramatické. Jeho dramatická situace by se mu vypařila pod rukama, a musil by jít zase psát o své zahrádce, což se mu dříve tolik vytýkalo.

Schopenhauer napsal: „Básník má vědět, že jest osudem, a proto být tak neúprosný jako on.“ Čapkovo drama jest neúprosné v tomto smyslu a proto jest také

skutečným dramatem. Celá debata okolo Galéna byla hádaná, aby autor ubrousil hrany této postavy, aby ji učinil méně dramatickou a svou hru méně tragedií. Bez velké vášně není dramatu. Klidně sneseme, jestliže se na jevišti ukazuje jakékoliv kvantum vášně pohlavní, ale jsme jaksi znepokojeni, ukáže-li se tam vášň pacifistická. Ale kdyby Galén nebyl tak tvrdohlavým, tak vášnivým pacifistou, kdyby autor ho předvedl v onom stavu oslabenosti zásad a citů, do níž většinu lidí přivádí všední život a provozování jejich povolání, neměl by před sebou situaci tak vyhocenou, jak to potřebuje dramatik. Právem jsme si vždy stěžovali, že v české literatuře se dramatu nedaří. Jestliže však jednou máme štěstí a mezi námi vznikne skutečné drama (nepochybně, jak každé velké drama vzniká, vlivem živě cítěné, velké skutečnosti), pak nemáme dramatikovi malicherně domlouvati, aby pokud možno dramatikem býti přestal a aby se podřídil nějakým všednějším, civilnějším a ospalejším pravidlům, než jsou pravidla dramatická. Není pochyby o tom, že drama musí vyhánět situace na ostří a lidi do jejich tragické podstaty. Jestliže tomu někdo nerozumí, pak je lépe se s ním baviti o něčem jiném, než o dramatu.

„Obnažené duše“, jest psáno v jedné staré estetice tragedie, „zde hovoří s obnaženými osudy. Obě jsou zbaveny všeho, co není nejnižší jejich podstatou; všechny vztahy životní jsou zapuzeny, aby mohly býti zřízeny vztahy osudové; veškerá atmosférickost mezi člověkem a věcmi zmizela, aby byl mezi nimi čirý, nic nezahalující vzduch výšek. V obvyklém životě zažíváme sebe jen na obvodě: své pohnutky a své vztahy. Ale tragedie počíná v okamžiku, kdy záhadné síly vyženou z člověka jeho podstatu, nutí jej býti podstatným, a její postup je vždy jen jasnější projevování toho jediného, opravdového bytí.“

Proto také, mimo jiné důvody, jimž zejména Čech by měl rozumět, Galén musil vystoupiti na scénu tak, jak jej tam autor poslal, a nikoliv tak, aby s ním byl spokojen p. universitní profesor dr. Zd. Frankenberger z Bratislavy.

Frank Warschauer:

Včera a dnes

(Vývoj ruské revoluční hudby.)

Proč došlo k diskusi.

Heslo „Staré a nové“ anebo „Včera a dnes“ bylo nejoblíbenějším mottem z prvních let po sovětské revoluci. Tak jako to filmový režisér Eisenstein ukázal ve svém slavném filmu „Včera a dnes“ na poli hospodářském, ukazoval se protiklad tradičního věrejšku proti avantgardně revolučnímu dnešku v nejrůznějších oborech. Od oněch dob minulo asi deset let, a už neodoláme tomu, srovnávati jiné „Včera a dnes“. Sovětský svaz se změnil v posledních desíti letech více a zásadněji, než leckterý jiný stát. Nic není poučnějšího pro nás, než tuto změnu ideálů v různých oborech života a umění objektivně vysledovati. Začneme oborem, který je proti zásahu každodenních politických hesel nejvíce zajištěn: všimněme si změny ideálů v nové ruské hudbě.

Diskuse, která se v Rusku rozpoutala o základních otázkách moderního hudebního vývoje, je ostatně potřebnou pro celou Evropu. Každý, kdo není zaujat stranickými předsudky, vidí náznaky velké krise v dnešní hudbě: proti-

klad mezi tak zvanou hudbou „lehkou“ a hudbou „vážnou“, jenž je se sociologického hlediska současně protikladem hudby širokých národních vrstev a hudby tenoučké vrstvy posluchačů. Vidíme i nápadný nepoměr mezi tím, co hudba přináší dnes po stránce produktivní, a výkony reproduktivními. A všechno to je provázáno zjevem obrovské spotřeby hudby u širokých vrstev lidu, jimž se pomocí rozhlasu a gramofonové desky dodává tak obrovského kvanta hudby, o jakém se dříve ani nesnilo. Krýtí tuto potřebu naráží ovšem na druhé straně na obtíž: jak zachovati při této nadprodukcii i kvalitu? Konečně vyznačuje dnešní hudební krizi i artistický a aristokratický postoj části hudebních skladatelů, jenž se přiči nezbytnosti naléztí pro „vážnou“ hudbu opět široký, demokratický základ.

Je docela přirozeno, že tolik vnitřních i vnějších rozporů je záhodno odstraniti zásadní diskusí. Hudební kritika však nemá při řešení těchto otázek onoho sociálního hlediska, jež je pro podobnou otázku nezbytné. Právem na to upozorňuje pí Patzaková v časopise „Smetana“ ve studii o hudební kritice a vytýká, že hudební publicistika se zabývá pouze každodenními aktualitami, registruje každý sebe bezvýznamnější koncert, vyhýbá se však odpovědím na hlavní otázky dnešního hudebního vývoje. Je zásluhou ruské publicistiky, že neupadá do této chyby, nýbrž s velikou otevřeností se věnuje již po celý rok s neobyčejnou otevřeností a výrazností diskusím o těchto otázkách.

Je známo, že podnět k tomu dal případ skladatele Šostakoviče, jenž svou operou „Jekatěrina Ismajlova“ dosáhl nejprve v Sovětském svazu velkého úspěchu, později rozvířil množství kritických hlasů, konečně byl označen za odpadlíka a byly mu zakázány všechny koncertní i operní sály v Rusku.

Nebudeme se zabývati podrobnostmi této aféry. Pro nás má význam celá ta obšírná debata tím, že za základní měřítko hodnoty hudebního skladatele byla vzata otázka, může-li jeho hudba naléztí ohlas u širokých vrstev. Ať už toto měřítko schvalujeme či nikoli, musíme uznati, že představuje zdravou a nezbytnou reakci na to, jak určité hudební kruhy evropské se zapředly do artistických labyrintů, z nichž není východiska. Několik prozíravých zástupců moderní hudby ovšem již dávno pochopilo závažnost tohoto problému. Svědčí o tom i stanovisko časopisu Mezinárodní společnosti pro novou hudbu „Musica Viva“, v němž se rozvinula podobná diskuse o problému hudební kritiky. I zde dospěli mnozí k důsledku, bráti při hudební kritice daleko větší zřetel na moment sociologický, než tomu bylo dříve: Hermann Scherchen na příklad se dožaduje od hudebního kritika „ideální reportáže“, v níž hlavně záleží na tom, aby intuitivně chápal a zrcadlil všechny živé složky hudební skladby.

Útok v „Pravdě“.

Kromě tohoto všeobecného zájmu máme ovšem pro ruskou hudební diskusi ještě speciální zájem, pokud ukazuje, jak mnohé, co se zdálo dříve samozřejmým, avantgardním a revolučním ideálem, se v praxi socialistického vybudování státu ukázalo něčím neživotným, nepotřebným, něčím, co je třeba nahraditi ideály novějšími — po případě staršími. Nápadné je, jak rychle se tato nová orientace odehrála kolem skladby Šostakovičovy, od níž bylo krátce před tím ještě tolik očekáváno. Ještě koncem prosince 1935 sdělovaly noviny „Rabočaja Moskva“:

„Budeme záhy svědky neobyčejně velké události, která nemá význam pouze pro dějiny Ruska, nýbrž i pro dějiny světové opery. Opera „Jekatěrina Ismajlova“ bude v jednom městě hrána v několikerém nastudování.“

Stejně také psala „Večernaja Moskva“ dne 9. ledna 1936:

„Cena „Jekatěrininy Ismajlovy“ leží v její ideji a v jejím emocionálním charakteru, dále v lyrickém teple této hudby, již se posluchačstvo snadno přivede do potřebné nálady, v níž chápe to, co skladatel chtěl vyjádřiti.“

Ale již dne 26. ledna 1936 vyšel v „Pravdě“ prudký útok na Šostakoviče s nadpisem „Nesmysl místo hudby“. V tomto článku se praví:

„Při všeobecném kulturním rozvoji naší země objevil se citelný nedostatek dobré hudby. Nikdy a nikde neměli skladatelé tak vděčného posluchačstva. Široké zástupy lidu očekávají dobré písně a také dobrá díla instrumentální i dobré opery. Mnozí si myslí, že opera Šostakovičova je oním očekávaným velkým uměleckým dílem pro nové obecenstvo Sovětského svazu. Ochotná hudební kritika chválí tuto operu až do oblač, a mladý skladatel slyší kolem sebe jen samé nadšené poklony místo vážné a věcné kritiky, která by mohla prospěti jeho vývoji.

Posluchač je od první minuty ohlušován proudem disonujících zvuků. Vynořují se útržky melodie, mizejí však opět v lozozu skřipění a sténání. Sledovati podobnou „hudbu“ je velice těžké. Zapamatovati si ji je nemožno. Stejně je tomu od počátku opery až do konce. Na scéně slyšíme místo hudby a zpěvu pouhý křik. Jestliže se skladateli náhodou někde podaří dostati se na stopu nějaké pochopitelné melodie, vrhá se hned opět s uleknutím do propasti hudebního nesmyslu, jenž přechází v mnoha místech v čiré nelibozvuky. Výraz, který diváci očekávají, je nahrazen pouhým zuřivým rytmem. Toto hudební rámosení má vyjadřovati vášeň.

To všechno však není zaviněno neschopností skladatele, ani nedostatkem jeho nadání vyjadřovati prosté lidské pocity. Nikoli, tato hudba byla úmyslně obráceně komponována, jen aby v ní se nevyskytlo nic společného s prostou a obecně přístupnou hudební koncepcí. Všechno to negativní v této operě vychází ze stejného základu, jako ona ostatní levá poblouznění v umění, která se vyhýbají všemu prostému, všemu realistickému, vši jednoduchosti obrazů i přirozenému zvuku slov. Zde se přenášejí všechny negativní vlastnosti „meyerholdismu“ ve zdůrazněné formě na operu a na hudbu vůbec. Místo přirozené lidské hudby se tu přináší společný nesmysl všech „levackích“, všech levých pobloudilců.

Na místě dojmání davu posluchačů, které je vlastností dobré hudby, přináší se tu oběť maloměšťáckému formalistickému úsilí, hledá se stůj co stůj něco originálního, nejlacinějšími metodami a s křečovitým úmyslem býti za každou cenu originálním. Je to lehkomyšlná hra s vážnými věcmi, která může špatně skončit.

Jak nebezpečný je tento směr pro Sovětský svaz, je jasno. Zmrzačení opery levičáckou skupinou vychází ze stejných pramenů, jako podobné směry v malířství, v pedagogice nebo ve vědě. Maloměšťácká žádosťovost dělati stůj co stůj něco jiného vede k naprostému odloučení od původního a bezprostředního umění, vědy, literatury. Autor této opery si vypůjčil od jazzové hudby nervosní a křečovité škubavý rytmus, aby tím vyjádřil vášeň svých hrdinů. Zatím co naše hudba touží po sociálním realismu, přináší Šostakovič ve svých skladbách nejpustší naturalismus.

Zde se všechno zobrazuje se zvířecí tváří, kupci i lid, všechno je hrubé, primitivní a libovolné. Hudba rachotí, křičí, supí a duší se, a to vše z pouhé snahy, aby vyjadřovala scény lásky přirozeným způsobem.

A v celé této operě se „láska“ maluje skresleně nejvulgárnějším způsobem. V ústředí tu stojí dvojité postel kupcova a na ní se řeší všechny nejdůležitější „problémy“. Ve stejném hrubě naturalistickém způsobu se ukazují skoro na scéně i smrt otráveného člověka a výprask až k smrti. Skladatel si nevytkl za cíl nic, co by posluchačstvo Sovětského svazu od hudby očekávalo. Koncipoval svou hudbu zúmyslně tak, aby vyhovovala pouze obecenstvu s docela zvráceným vkusem, aby vyhovovala estetům formalistům.

Šostakovič nesplnil nižádným způsobem požadavek sovětské kultury, aby hrubost a divokost byly z umění odstraněny. Tato opera se těší velkému úspěchu u buržoasního posluchačstva v cizině. Tento úspěch nevděčí tomu, že je nesmyslná a naprosto nepolitická, nýbrž spíše tomu, že svou křiklavou neurasthenickou a škubavou hudbou lehtá perversní vkus onoho obecenstva.“

Zpět k lidové hudbě.

Kdybychom četli tento referát bez udání pramene, sotva bychom uhádli, že je vzat ze sovětského reprezentačního denního listu. Jak daleko jsme tu od oněch počátků sovětského umění, kdy nejvyšší kurs měli experimentující intelektuálové, kdy ve všech oborech vládli experimentující „levičáci“, kteří dnes jsou už jen „levými odpadlíky“. Tehdy

ještě se zadávaly návrhy na konstruktivistické a abstraktní pomníky, malovaly se bezpředmětné suprematistické obrazy a experimentující nejmladší směry umění celého světa viděly svou zaslíbenou zemi v Sovětském svazu. Pro všechny tyhle směry má dnes první sovětský denní list označení „nesmyslu“, moderní hudba je „kakofonií“ a „rámosením“, formální experimenty jsou pranýřovány jako „maloměšťácké“. Naproti tomu se požaduje od hudby písňovitost, lehká srozumitelnost, vyjadřování prostých citů, srozumitelnost pro nejširší vrstvy. A objevuje se i morališování, odpor proti líčení sexuálních výjevů, odpor proti tomu, aby byly zobrazovány ošklivé stránky života. Jak daleko jsou tyto dnešní ideály od toho, co bylo ideálem sovětského umění ještě před desítiletím...

Nešťastný Šostakovič měl od premiéry své první opery smůlu, že při každém jeho příštím díle byly exemplárně formulovány všeobecné tendence sovětské hudby, při čemž on obyčejně pochodil špatně. Počátkem r. 1936 byl hrán jeho balet „Čirý potok“, v němž se snažil býti populárním. Tématem tohoto baletu je vyličení obžinek na kolchoze. „Pravda“ napsala v únoru m. r. o tomto baletu:

„Podle libreta má to být balet, odehrávající se na kolchoze v kubáňském kraji. Nenajdeme tu však ani kolchoz ani Kubáň. Všechno to jsou „venkované“ včerejších dob, kteří znázorňují radost z tance.

Hudba Šostakovičova odpovídá tomuto celku. Je tu méně „zvláštní“ harmonisace, než v „Lady Macbethové“, hudba je o mnoho prostší, nemá však nic společného s kubáňským krajem ani s kolchozem. Skladatel se staví do zcela nonchalantního postoje k lidové hudbě kubáňských končin. Hudba nemá žádného charakteru, řinčí, ale nic při tom nevyjadřuje.

Částečně převzal Šostakovič tuto hudbu z průmyslového baletu „Píst“ a použil jí pro tento balet z kolchozu. Je jasno, co se dá očekávat od toho, má-li hudba vyjadřovati dvojnásob naprosto různý obsah. Fakticky nevyjadřuje tato hudba vůbec nic, než skladatelovu lhostejnost k tématu. Autoři, režiséři a skladatel počítají s tím, že naše obecenstvo nemá žádných nároků a požadavků a že přijme všechno, co mu bezohlední lidé předloží.

Bohužel je bez požadavků a nároků jediné naše umělecká kritika. Ona chválí často taková díla, která si chvály vůbec nezaslouží. Je příliš shovívavá k formalistickému kejklářství a nebojuje proti formalistickým zjevům v našem umění.“

Resoluce proti kritice.

Tyto obě kritiky z „Pravdy“ byly východiskem podrobné diskuse, jež byla vedena s pravou ruskou důkladností. Po celé tři dny mluvili v Moskvě hudebníci a hudební vědci o těchto problémech, a reportáž o těchto debatách v časopise „Sovětskaja muzika“ zabrala neméně než šedesát stran. Konečně se dospělo k resoluci, v níž byly označeny „nemoci hudební fronty“ a zaujat příkře odmítavý postoj k vývoji nové hudby mimo Sovětský svaz. Praví se tu:

„Zvyklost na formalistické koncepcce, jež je znakem buržoasní hudby dnešního západu, je charakteristikou velkých skupin skladatelů, k nimž patří i Šostakovič, Popov, Mossolov a Litinski. Je charakterisována nedostatkem jasného a prostého jazyka a nedostatkem souvislosti s ryzím pramenem každého umění, s tvořením lidového. Ignoruje naprosto lidovou píseň.

Totéž se projevuje i u žáků konservatoře. Konstatujeme tu velký vliv formalismu, jenž se vyjadřuje v tom, že se ignoruje obsahová stránka hudby a že se blouzní jen o nahé technice a bezideovém experimentování.

Na tom všem má hlavní zásluhu kritika, která se k formalismu chová liberálně. Její vinou jest, že až dosud nebylo zjištěno, jak cizí jsou tyto tendence sovětské hudbě. Až dosud se všeobecná kulturní úloha hudby oceňovala příliš nízkou. Je formalistickým směru dominovalo kejklářství s abstraktními formalistickými pojmy. Nebylo naprosto žádného porozumění pro vlastní nároky širokých vrstev. To je charakteristickým rysem orientace velké části naší dnešní kritiky.

Tato kritika se ukázala naprosto lhostejnou vůči zápasu o typicky sovětské tvoření, které by bylo blízkým širokým da-

vám lidi a které by pro ně představovalo životní nezbytnost. Jen tak se stalo, že byla vynášena jako pozitivní příklady sovětského tvoření díla, která si právem zasloužila odsouzení.“

Tak vypadá negativní část této resoluce. V pozitivní se formulují konkrétní cíle sovětské hudby:

„Naším bojovným heslem budiž zápas o zářivou, silnou, prostou a výraznou hudební řeč, která by měla vnitřní souvislost s bohatým folklorem Sovětského svazu. Musíme bojovat o obsažnou tematiku.“

Sovětská hudba má dostatečně děl se zdravými tendencemi, jeť se přičií úpadkové hudbě evropského západu. Kvalita i počet těchto děl však nevyhovuje těm požadavkům, jež Sovětský svaz klade na své skladatele.

Je nezbytně zapotřebí dosáhnouti spolupráce sdružení sovětských hudebníků s konservatoři. Tato spolupráce musí být posílena a prohloubena sociálně uměleckou a technickou přípravou příštích sovětských skladatelů. V zájmu této spolupráce musí organizace tvůrců býti v nejužším kontaktu spolu s hudebními organizacemi dělníků, kolchozů a rudé armády. Členové Asociace hudebníků musí se účastniti při pracích hudebních kolektivů.“

Hudba pro široké vrstvy.

Otázka, jak působiti na nejširší vrstvy, je v časopise „Sovětskaja muzika“ stavěna vědomě vždycky znovu do popředí. V 9. čísle tohoto časopisu z loňského roku najdeme posudek o americkém skladateli Henrym Cowellovi. Tento skladatel v dopise sovětským kompozitům vyjádřil své stanovisko k vývoji ruské hudební tvorby. Ukázal na nebezpečí násilné jednoduchosti a opřel se proti tendencím, které chtějí používání disonancí ze sovětské hudby vyloučiti a označovati je jako levičácké odpadlictví. Cowell napsal: „Jsem přesvědčen, že je možno používati všech druhů hudebního tvoření, od nejprostších až po nejsložitější. Jejich volba závisí na tom, co skladatel svou hudbou chtěl vyjádřiti.“

Naproti tomu praví oficiální sovětský hudební časopis:

„Cowell žádá, aby byl vypracován nový hudební jazyk. Ale tyto recepty, které nám dala řada amerických skladatelů, kteří s námi politicky sympatisují, byly již dávno vyzkoušeny mnohými kompozisty buržoasními. A přece dospěla dnešní buržoasní kultura tam, kde dnes je, těmito zpátečnickými metodami atonální a polytonální hudby, která odvrhla princip hudební řeči a negovala citovost, prostotu a jasnost.“

I když hudba Schoenbergova, Hindemithova nebo Bergova má určitý zájem o hudebníky a odborníky, nemluví naprosto k širokým vrstvám. Pokus školiti se na jejich příkladě, jež odpovídá systému buržoasních skladatelů, musí naprosto ztroskotati.

Ačkoliv Cowellova tvorba stojí velice blízko hudebně revolučnímu hnutí, přece v ní nalézáme cizí a zpátečnické tendence, charakteristické pouze pro dnešní hudbu buržoasní.“

V jiném čísle téhož časopisu se obrací G. Schneerson rovněž proti Američanům v článku „Leví odpadlíci v hudbě“, v němž mimo jiné praví: „Ani na vteřinu nesmíme zapomenouti na to, že dnes má tak veliký význam, jako dosud nikdy před tím, otázka působení na široké vrstvy, které reprezentují bezprostřední demokratické hnutí.“

Při této obšírné polemice proti uměleckému „formalismu“ byl podniknut útok i na ředitele moskevské konservatoře hudby Litinského a Schebalina. Jim se v listě „Sovětskaja muzika“ vytýká, že nezaujali v tomto sporu jasného stanoviska. Jejich žáci prý jsou vychovávaní zcela v duchu hudebních formalistů Šostakoviče, Hindemitha a Albana Berga. Praví se tu: „Na konservatoři nebyl pochopen formalismus jako nemoc, a proto nebyly nalezeny potřebné prostředky, umožňující zárok proti tomuto onemocnění.“

Co si mají tito nešťastní skladatelé počít? Nemohou se odhodlati k tomu, aby komponovali proti svému přesvědčení a aby vychovávali své žáky v duchu, který jim je cizí. Sovětský hudební skladatel se dostává do velkých rozporů se svým svědomím, když je se vši rozhodností postaven před heslo: „Sovětské umělci se musí učit od svého

národa. Mají vésti široké davy ke kulturnímu obohacení tím, že lidové tvoření přivedou na vyšší stupeň umělecké hodnoty.“

Politická hudba?

Při všech těchto diskusích nás překvapí zejména fakt, že tu svoboda toho či opačného mínění v uměleckých otázkách je naprosto odstraněna. Není už rozličných uměleckých směrů, které by mohly státi se stejným oprávněním vedle sebe, jako je tomu v demokratických státech. Určuje se, který směr je jedinečně směrnatý. A tento směr je vědomě podřízen generální linii politické.

Časopis „Sovětskaja muzika“ se vždycky znovu při probírání těchto otázek vrací k výroku Stalínovu, podle něhož:

„... sociální realismus bude základem pro další tvorbu umělců. On musí býti i rozhodným podnětem pro každého skladatele. Umělec musí svým životem být spojen s heroickým zápasem proletariátu za beztrždní socialistickou společnost.“

V tomto boji ovšem dochází k leccemu povážlivému. Zástupci jiných směrů jsou nejen potírání a odsuzování, nýbrž současně i politicky pronásledování za to, že prý nemají potřebné souvislosti s věcí proletariátu. Pro tyto výstřelky však nemáme práva paušálně odmítati tento vývoj v ruském estetickém nazírání. Je možné, že v Rusku tyto snahy povedou k vyřešení toho problému, jenž se ostatní Evropě zdá nevyřešitelným. Je možné, že tam tvořiví hudebníci najdou onen potřebný styk se širokými vrstvami národa a že z tohoto styku vznikne opravdu nová hudba. Tato nová hudba musí míti onu tajemnou souvislost mezi jednotlivcem a národem, jako tomu bylo ve všech velkých a plodných epochách hudebního vývoje.

doba a lidé

St. Jandík:

Pohnutý osud

(Život a smrt Jana Hrašeho.)

I.

V posledním procesu s t. zv. trockisty byl v Moskvě odsouzen a podle úřední zprávy popraven také Jan Josifovič Graše, člen staré bolševické gardy z roku 1917, později významný pracovník nejdůležitějších politických složek Sovětského svazu: Kominterny a Profinterny. Byl obviněn ze špionáže pro Československo a později pro Německo. Jak už bývá v moskevských procesech zvykem, učinil Hraše stejně jako druzí obžalovaní, obsáhlé přiznání ve smyslu žaloby.

Je těžké vysvětliti toto přiznání, v němž obžalovaný říká jen to, co mu přitěžuje. Hraše byl od mládí socialistou, anarchistou, později bolševikem, a členem strany ideově vyhraněným a ve své doktríně důsledným. Proč tedy Hraše o sobě vykládal, že provozoval špionáž za peníze? A k tomu ještě za částku na sovětské poměry směšnou?

Pokusme se proto objasniti tyto otázky sledováním osudů a příhod Jana Hrašeho od mládí až k tragickému konci.

Mládí Josefa Hraše.

Nedaleko Lišova u Českých Budějovic leží samota Sosní, na které po několik pokolení seděli svobodní sedláci Hrašové. Byl to statek s mlýnem obklopený poli a kusem lesa v těsném sousedství rozlehlého panství knížete Schwarzenberga. Tady se roku 1886 narodil statkáři Josefu Hrašemu syn Jan. Josef Hraše měl vleklý spor se schwarzenberskou vrchností, která mu nechtěla pouštět vodu na

mlýn. Spor vyhrál, ale zůstávala v něm hořkost proti mocnému feudálovi. V té hořkosti vyrůstal i malý Jan.

Když mu bylo šest let, přišel otec po dvou špatných letech o celé hospodářství a hledal obživu u dráhy jako brzdář. Tak vyrůstal Jan v proletářském prostředí, které v něm vzbuzovalo nejasné třídní uvědomění, živěné později starým ševcem, socialistou. Ten mladého studenta seznamoval s myšlenkovými proudy, kterými bylo dělnické hnutí prostoupeno. Našel u něho úrodnou půdu, protože Jan sám na sobě poznává tvrdost života. Studuje s výborným prospěchem a má pověst „záračného dítěte“. Na studiích se vydruhuje sám. Dává kondice, ale zároveň se také seznamuje s několika synky bohatých rodin, kteří mu popřávají účast na svých nákladných zábavách. Tady má student Hraše možnost nahlédnouti také do jiného života, skvělejšího a pohodlnějšího. To ho ještě více přibližuje k socialismu, k myšlence lepšího rozdělení majetku, ale nezabraňuje, aby on sám po tomto pohodlném životě nezatoužil.

Mezi anarchisty a bohémy.

Po maturitě na reálce se zapisuje na českou techniku v Praze, kde studuje stavební inženýrství. Zapadá do víru studentského života, plného kvasu literárního i politického, mezi anarchisty a radikální socialisty všech odstínů, poznává mladé literáty a s některými se přátelí. Seznamuje se s básníkem St. K. Neumannem, anarchistickým redaktorem Káchou, s básníkem K. Tomanem, spisovatelem Jaroslavem Haškem, redaktorem Boučkem a jinými.

Jako většina českých pokrokových lidí v té době, své protiklerikální přesvědčení dotvrzuje vystoupením z církve římskokatolické. Zpráva o jeho činu způsobila v rodném kraji rozruch. Nebylo tehdy slýcháno, že by mladý člověk vystoupil z církve. Byl tedy, jak se tehdy říkalo, bez boha.

Jednoho dne Jan Hraše pražským přátelům zmizel. Neklidná povaha žene ho po prvé za hranice. Profesor Prokop Miroslav Haškovec, který ho učil na budějovické reálce, vidí, že se nadanému studentu inženýrské studium příliš nezamlouvá. Utvrzuje ho v literárních zálibách, obrací jeho pozornost k západní kultuře a pomáhá mu k cestě do Paříže. Tam se Hraše seznamuje s novými formami západního života a ducha, učí se pilně francouzsky, sleduje literární, umělecký i politický život a seznamuje se s krajany a poznává malíře Kupku, který mu věnuje album svých obrazů. Zakrátko zapadá i tu mezi anarchisty, kteří jsou jeho srdci nejbližší. V té době zakládají anarchisté na francouzském venkově kolonie, v nichž si připravují život podle svého učení. Hraše vstupuje do kolonie l'Essai u Aiglemontu v Ardennách, ale nesnáší přísnou kázeň, která ho po čase žene zpět do Paříže, odkud, vyčerpán duševně i tělesně, vrací se v zchátralém stavu zpátky domů. Otec mu posílá na hranice jízdní lístek a běře na milost ztraceného a opět nalezeného syna, který nyní slibuje, že dostuduje.

Jede se na tři měsíce zotaviti k příbuzným do Valašského Meziříčí. Po čase strádání, žije v blahobytu a bezstarostnosti. Pohodlí a vyhlídka na klidný život leží na dosah ruky. Stačilo by jen říci ano. Ale Hraše odmítá výhodnou ženitbu a vrací se do Prahy. Studuje na technice pojistnou matematiku a chce nastoupiti klidnou dráhu úředníka v pojišťovně. Ještě s jedním studentem, anarchistou, později ministrem Československé republiky, najímá si nezařízený pokojík nedaleko letenské vodárny, který si oba studenti zařizují způsobem krajně jednoduchým: dva slamníky na zemi, to jsou postele, několik skob ve zdi, to je skříň, nějaká židle, bedna. To je zhruba vše. Několik měsíců Hraše studuje, ale pak zase přichází do starých kolejí. Dovede prospat den, aby v noci pracoval anebo proseděl s přáteli. Směřuje k žurnalistice a pracuje publicisticky. Překládá

z němčiny a franštiny, hlavně pro nakladatelství B. Kočího. Mezi jinými je to Le Sage-ův román „Gil Blas“ a různé práce pro „Národní obzor“, překládá Balzacovy „Šprýmovné povídky“ pro Hilarovu Moderní bibliotéku; píše hospodářské články do různých listů.

Konečně nastupuje místo v pojišťovně Praha, pevně odhodlán k úřednické kariéře. Přichází k názoru, že k tomu patří i přiměřený příbytek a stěhuje se na byt do Sokolské třídy, kde se seznamuje s dcerkou své bytné, švadlenou, s níž se později ožení.

Ale suchopár kanceláře, to není nic pro výbušnou povahu. Osud mu posílá do cesty člověka, který převedl jeho životní dráhu na novou kolej, z níž pak nevybočil do konce svého života. V roce 1909 seznamuje se s profesorem Soukupem, který učí na reálce v Jejsku, menším ruském městě, ležícím západně od Rostova na Donu. Soukup má v Dymokurech statek, na který o prázdninách pravidelně dojíždí. Obrací Hrašeho pozornost k Rusku a doporučuje mu uprázdňené místo učitele němčiny a franštiny na reálce v Jejsku. Hraše neváhá. Přijímá nabídku a v roce 1909 nastupuje na reálku v Jejsku, jako profesor.

První léta na Kubáni.

O prázdninách vrací se do Prahy, aby se oženil.

Mladý profesor, který před časem odmítl bohatou ženitbu na Moravě, běře si chudé děvče, švadlenu. Peníze u něho rozhodující nejsou.

Odváží si mladou ženu zpátky do Jejsku.

Rok před vzplanutím světové války odjíždí profesorova žena k příbuzným na návštěvu do Prahy, kde se jí krátce po příjezdu narodila dcerka. Když se chystala po třetí na zpáteční cestu, vstoupilo Rakousko s Ruskem do války, která mladé manžele rozdělila na léta. Hraše učí dále na škole. V rodině bohatého statkáře a šlechtice Pavlova poznává svou druhou ženu Natalii Nikolajevnu. Chodí do společnosti, ale zároveň se stýká se socialistickým podzemím. V roce 1917 za vlády Kerenského, přijímá ruské státní občanství a v květnu stejného roku vstupuje do bolševické frakce. Je již více Rusem než Čechem a s hlediska komunismu posuzuje také československý zahraniční odboj.

Stojí v řadách bolševiků na Ukrajině proti bílým. Denikinovi bílí se blíží ke Kijevu. Tehdy Hrašemu, jenž onemocněl tyfem, hrozí zajetí. Jeho žena Natalie Nikolajevna Pavlova, posílá ho s transportem zajatců do Československa. Cestou dostoupila krize vrcholu. Lékaři se domnívali, že je s ním konec, a proto nechali nemocného cestou Rumunskem v Galatě. Za měsíc nastal obrat k lepšímu. Uzdravený Hraše nastoupil cestu do Československa, kam přibyl v roce 1919.

Znovu v Československu.

Přichází do Prahy v pohnuté době, plné vášnivých diskusí a nejistoty. Navazuje spojení v sociálně demokratické straně, zmítané programovými rozpory, která se již tehdy znatelně štěpí na pravici a marxistickou levicí. Hraše se snaží uchytili jako žurnalista, ale jeho čeština po letech odloučení je toporná a tvrdá. Překládá pro různé sociálně demokratické listy z ruštiny, píše články a úvodníky do hlavního listu strany. Má různé pseudonymy, nejčastěji se kryje jménem I. I. Pavlov podle své ženy. Schází se se starými přáteli, s nimiž vášnivě debatuje o politice, o smyslu socialismu a komunismu, je vyhraněným bolševikem, který žádá komunistickou tendenci v umění i literatuře. Prudce odsuzuje literáty, jako je Savinkov nebo Merežkovskij, užívaje o nich slov nejpříkrějších. Jinak je zamklý, nemluvný, uzavřený. Otec, jenž dosud žije, charakterisuje jeho stav slovy: „Co jsme mu udělali?“

Jeho hmotná existence je nejistá. Doma vlastně není ničím, v Rusku mu byla otevřena cesta ke všem možnostem. Ale rodina ho zdržuje doma. Hraše podléhá. Hledá nějaké místo a obrací se na svého dávného přítele, nyní vlivného politika, s nímž tehdy jako student bydlíval v onom pokojíku u letenské vodárny. Ministr ho přijímá chladně a Hraše se blízkým známým netají zklamáním. Je znechucen, domácí prostředí ho tísní. Postrádá ruské rozlehlosti, doma je mu všechno maloměstácké, úzkoprsé, Praha je u něho velkou vesnicí. Schází mu prudké tempo, strhující vír života. Nemiluje stojatých vod.

Proto se všemožně hledí dostatí zpět do Ruska. Dostati se do Sovětského svazu s transportem válečných zajatců nebylo v tehdejších dobách nic těžkého. Zvláště u Hraše. Znali ho jako komunistu a svého člověka. Pomáhali mu k návratu jak mohli a Hraše nebyl první ani poslední, který takto cestoval. Takovým způsobem se dostalo z Československa do Sovětského svazu mnoho lidí. O vánocích 1920 se svou první ženou a dcerkou odjel s transportem do Sovětského Svazu.

V Kominterně a Profinterně.

Údajně je Hraše v Moskvě úředníkem komisariátu lidové osvěty a spolupracovníkem buletinu „Jednotná škola“. Ve skutečnosti je to krycí povolání a mnozí vzpomínají ještě dnes, jak se divili, když slyšeli, že je úředníkem Čeky. Potkali ho jednou v sídle Čeky na Lubljance, a Hraše jim v hovoru řekl, že pracuje ve zpravodajské službě Čeky. Nevěřili, že ten štíhlý člověk jemných rysů, měkkého, skoro dívčího hlasu, je čekista. Obstarává zpravodajské a informační služby; je spolehlivým komunistou.

Po půlročním pobytu v Rusku se vrací první žena, která pracovala v jedné továrně, zpět do Československa a za mužovy nepřítomnosti bere s sebou sedmiletou dcerku, kterou si chtěl její muž ponechat u sebe. Je to vlastně skoro únos.

V dobách válečného komunismu, o nichž dnes mluví ruští komunisté jako o heroické éře bolševismu, žije Hraše v Moskvě. Byly to doby nejvyššího vypjetí a největší nouze, a Hraše je v Kominterně na svém místě. Zasahuje významně do zpravodajských služeb. Plní četná posláná, za nimiž vyjíždí z Moskvy. Pomáhá čistiti zemi od partizánských tlup a kontrarevolučních živlů, provádějících guerillu a sabotáž.

V roce 1922 odjíždí do Ruska několik Čechů. Hraše se dobře zná s Pjatakovem, jemuž podléhá důležitý úsek průmyslové výroby a Pjatakov je na jeho přímluvu posílán do Jekatěrinoslavské gubernie, v Almaznyj rajon, jehož náčelníkem je Bittker, německý inženýr z Heidelbergu, který přijímá Čechy přátelsky. Bittker je inteligentní člověk se západní kulturou. Pjatakov, Bittker i Hraše jsou v dobrém poměru, který trval až do jejich posledních dnů.

Hrašeho životní dráha ukazuje linii vzestupnou. Přichází rok 1924, který má pro něho osudový význam. Narodil se mu synek, Volod'ka, k němuž přilnul s neobyčejnou láskou. A koncem léta přichází ona velká událost v jeho životě, která mohla obrátit život zcela jiným směrem.

Sověty ho chtějí vyslati do Československa jako zástupce ruské telegrafní agentury. Hraše chce býti blízko svým milým a hlavně dceři, s kterou jeho žena odjela do Československa. Neustále na ni myslí: Jednání se vleče skoro tři měsíce a končí neúspěšně.

Hraše, který se již připravil na cestu, měl 5. prosince 1924 odjet z Moskvy. Situace se však nečekaně mění. S jeho kandidatury sešlo a Hraše se tehdy vyjadřuje, že „do Československa se asi nevrátí dříve, dokud tam nebude sovětská vláda“.

Hraše v té době požívá plné důvěry. Je u sovětských úřadů velice dobře zapsán a sám v dvaadvacátém roce řekl blíz-

kému člověku, jemuž pomáhal k cestě do Sovětského svazu: „Náležím mezi sto nejvěrnějších.“ To jsou asi také příčiny, proč nemohl zakotvit za hranicemi, kde se o jeho činnosti dobře ví. Po aféře s pražskou agenturou je mu svěřeno posláná v Německu, kam potom dojíždí velice často na odborářské konference lučebních dělníků. Chemický průmysl má veliký válečný význam. Proto konference lučebních dělníků jsou velmi užitečné, neboť možno touto cestou nahlédnouti do válečných kuchyní nejrůznějších států a dozvědět se leccos z toho, co vojenští chemikové chystají pro příští válku. Tyto odborové konference bývají ilegální a cestuje se na ně různými oklikami.

Zaujímá čelné místo v ruské organizaci lučebníků a pracuje v Profinterně, sdružující rudé odborové svazy celého světa. Odborové organizace mají v té době neobyčejný význam, neboť ovlivňují indiferentní dělníky a mají vliv i na vývoj politických událostí v evropských státech, protože mohou rozpoutati stávky a mzdové boje podle potřeby Kominterny. Kromě toho jsou znamenitým zdrojem důležitých informací. Proto když přijedou delegáti z ciziny na sjezd lučebníků, konaný počátkem roku 1926, doprovází je Hraše téměř po celém evropském Rusku, aby jim ukázal úspěšné dílo socialistické výstavby, a zároveň v nich získává dobré zahraniční přátele.

V tu dobu ho zneklidňují vážné rodinné starosti. Jednou z nich je podle všeho i ženina nemoc, krom toho na něho citelně doléhá nedostatek prádla a šatstva, kterého v tu dobu téměř není, a je-li, je drahé a špatné. Hraše, který je z domova zvyklý na slušné prádlo a dobrý oděv, pociťuje nedostatek více než druzí, kteří v něm vyrostli. Není však sám, stejné starosti mají všichni západní komunisté, pracující v Moskvě. Hledí si potřebné věci opatřiti prostřednictvím svých politických přátel, kteří sem přijíždějí jako delegáti.

Známeho, který má nastoupiti práci v Rusku, informuje Hraše o nedostatku bytů. Svoluje, že s počátkem může bydlet v jeho jednopokojovém bytě na Chochlovském pereuloku v Moskvě a popisuje mu svoje obydlí slovy:

„Potom bude třeba pokoj vymalovat a dveře, okna natřít. Olejové barvy jsou zde hrozně drahé, špatné. Možná, že bys je také mohl přivézt. Nezlob se, že Tě obtěžuju takovými hloupostmi, ale budeš zde sám bydlet, poznáš, jak je to třeba. — Za nějaký rok — dva — až se zde zařídíte, hlavně s bytem (možná, že vstoupíme do některého družstva, budeme-li mít dosti peněz, a budeme mít celý byt).“

V následujícím dopise mu naznačuje: „... bude dobře, když se připravíš raději na horší, než lepší poměry, a necháš v ČSR. všelikou nervosnost, netrpělivost a podobné ctnosti“. V jiném dopise píše: „Textilie jsou teď drahé a vůbec nejsou. Ohromné střevice (ne bílé), čís. 39 a nějaké letní kalhoty. Potom kup v Praze rozhodně kafe, pražené — potom kakao i čokoládu pro děti.“

Svým známým komunistům, jimž opatřil v Sovětském svazu práci, říká: „Jednejte opatrně a nespálujte za sebou mosty.“ A po této radě, diktované vlastní zkušeností, opět mluví o věcech, na které poslal peníze:

„Děkuji Ti za všechny starosti a běhání s těmi hadry. Zatím ještě ti skláří nepřijeli, ačkoliv už by tady měli být. Pravda, mám jisté pochyby, že vůbec něco přivezou. Zapomněl jsem napsat, že musíš si dát velký pozor na železniční zloděje. Ztratím před ženou všechnu reputaci, jestli nic nepřivezou.“

Hraše v této době je zaměstnán jako tajemník mezinárodního sekretariátu lučebníků při Rudé odborové internacionále. Pracuje v informačním oddělení, překládá z češtiny a při sjezdech dělá českým delegátům tlumočnicka. S Hrašem byl v Profinterně také několik let zaměstnán jako odborový tajemník jeden český komunist, který později, když se vrátil

do Československa, přešel k sociálním demokratům. Vzpomíná na Hrašeho jako na skromného člověka, který nikdy o sobě nemluvil. Tajemník, který vedle něho pracoval již dva roky, nevěděl, že Hraše umí francouzsky, a že býval profesorem řeči na reálce. To se dozvěděl teprve, když noviny psaly o procesu.

(Dokončení.)

dopisy

Kapitola filatelická

Vážený pane redaktore!

Pročetl jsem „Kapitolu filatelickou“ se zvědavostí filatelisty a zájmem filatelického publicisty, při čemž jsem však ani na okamžik nezapomněl, že článek nebyl určen čtenářům těchto dvou skupin, nýbrž skupině mnohem četnější, nefilatelické. Ti měli být poučeni o krásách, úskalích a možnostech filatelie, o stránce ideální i materiální a měli se obeznámiti se sběratelskou, výrobní, uměleckou i poštovní složkou známky. Kromě toho je článek pokusem o historickou skizzu vývoje československých známek a vývoje československé filatelie. Těžký to úkol pro jedinou kapitolu.

Nerad bych upadl do téže chyby jako autor a to tím, že bych se v odpovědi ještě stručnější pokoušel rozvádět a opravovat jeho omyly, vzniklé převážně spíše z nesprávného spojení skutečností než z nesprávnosti fakt. Zmíním se jen o rozporech nejnápudnějších.

Filatelisté nejsou nikterak nadšeni častými pamětními známkami, jimiž se zpravidla myslí více na peníz od filatelisty než na oslavence; nebyli bychom však také nadšeni, kdyby se Československo stalo emisně skoupé a nezajímavé jako třeba Anglie (která si může časem zařadit v koloniích). Zájem o známky poklesne u země, která je příliš štedrá, stejně jako u země, která je puritansky skoupá. Srovnávat emisní činnost naší pošty s italskou je velmi násilné — tam jsou obvyklé serie, při nichž 100 lir nominální ceny je zjev dosti častý, u nás je pravidlem serie za 5—7 Kč. Dle toho měří pak zahraniční sběratel solidnost země. Chce mít za málo peněz hodně filatelické muziky a chce mít záruku, že se nestane žádný zásah pošty, který by mu jeho známky znehodnotil. Stát, který mu tohle poskytuje, platí u něho za solidní, jeho známky kupuje, o jeho osudy i za hranicí filatelie se zajímá. Není třeba přeceňovat známkovou propagandu, pozor však, aby nebyla podceňována. Snad neseznámíme cizinu ani s Máchou ani s Purkyněm, seznámíme ji však jistě známkami se jménem ČESKOSLOVENSKO, ať se oslavuje již cokoliv.

Autor nemá pravdu, žádá-li, aby známky „Dětem“ nebyly páleny, jakmile pomine doba jejich platnosti. Uvádí jako příklad, že ani ostatní známky, vzaté z oběhu, nebývají ničeny, nýbrž dále prodávány u filatelické přepážky. Nesprávné je ovšem to druhé. Jakmile známka pozbyla platnosti, nemá být

poštou prodávána, neboť není státu důstojno prodávati neplatné poukázky na služební výkon. Této samozřejmosti se však filatelisté marně domáhají již léta. Vždy se našla nějaká ochotná filatelická organizace, která „v zájmu budoucích filatelistů“ trvala na tomto poštovním obchodování nepoštovním předmětem. Pošta se ovšem ráda opírala o tento chytrý spolkový názor, neboť mohla s úspěchem poukazovat k tomu, že jedni to nechtějí, druzí však, ti organizovaní, ano. Kolik je těch organizovaných, to se opatrně vždycky zamlčuje. A vyhovělo se (a dodnes se v různých nebezpečných věcech vyhovuje) těm organizovaným, kteří mluví ústy jednoho či dvou funkcionářů, povýšených tím v demokracii na vůdce spolkové filatelie. Přitom tito vůdcové neznají ani základní věci o našich známkách, natož aby porozuměli potřebám československé filatelie.

Největší krivdy se však dopustil autor na rytci, který vytvořil první portret presidenta dr. Edvarda Beneše. Svádí nepřekypný vzhled na nepodařenou rytinu, zdá se však, že nezná postup výroby známek a jeho průvodní zjevy. Umělecký poradce (máme prosím stálého uměleckého poradce!) doporučí, schválí, případně vyhledá předlohu, a rytec má jediný, ale nejtěžší úkol, kresbu či fotografii rozložit do čar a vyrytí do oceli. U prvního portretu pana presidenta byla zvolena naprosto nevhodná fotografie, při níž rytec splnil sice dokonale svůj úkol, nemohl však a nesměl napravovat omyl poradce a chybu předlohy. Další složkou nezdaru je způsob tisku na americké rotačce, která pracuje rychle (zbytečně rychle pro naše poměry), ale velmi nepřesně. Roztahuje totiž papír v jednom směru a skresluje tak podobu, v rytině bezvadně zachycenou. Neměla se tedy vyhodit rytina, jak doporučuje autor článku, nýbrž chybně uměleckým poradcem vyvolená předloha a potom zastaralý a skreslující stroj. Pracuje-li náš rytec již po leta pro první anglickou tiskárnu známek, dostává-li od ní zakázky na portrety anglického krále a nejsložitější známkové motivy, pak ve svém oboru něco dovede. Anglie nemívá ve zvyku zaměstnávat diletanty, zejména ne ovšem cizí diletanty.

V posledních větách článku napsal autor však několik vět, které vystihují situaci filatelistů v Československu a československou filatelii velmi přesně. Dodal bych k nim ještě, že spolkaření a pražské spolkové vlivy jsou největším nebezpečím přirozeného vývoje a stoupající oblíbenosti našich známek. V ministerstvu pošt a telegrafů se, žel, ještě nepoznalo, že jménem naší filatelie mluví dnes funkcionáři, kterým je hlavní otázkou spolkový úspěch a nikoliv filatelie, při čemž nevolí vždy metody nejvhodnější a argumenty nejpravdivější. Což může způsobit ještě větší a nenapravitelnější škody v budoucnosti, než jaké napáchalo pověstné vydání „Pošta Československá 1919“ v minulosti. Také tehdy se nakláněli nad kolébkou novorozeněte kmotrů ze spolkových a obchodnických kruhů, kteří ujišťovali, že vše konají jen a jen ve prospěch československých filatelistů.

Přijměte, vážený pane redaktore, projev mé úcty.

Ervin Hirsch.

*Mladí mohou nejlépe užít výhry v třídní loterii -
Mohou vybudovati i zlepšiti si existenci!*

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - KAREL KELLNER V PRAZE
TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ!

žilil na Václavském náměstí č. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nově vzorné papírnictví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.